

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

na téma

Olivenza: sporná oblast portugalsko-španělských vztahů

Jméno: Eliška

Příjmení: Vyšatová

Ročník: 3. ročník

Akademický rok: 2010/ 2011

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Praha, 1. květen 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu uvedené v Seznamu literatury a zdrojů.

Prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním bakalářské práce podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

V Praze dne 1. května 2011

Eliška Vyšatová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce, PhDr. Ladě Šušlíkové, PhD., za trpělivou pomoc a cenné rady, které mi vždy ochotně poskytla.

Bibliografický záznam

Vyšatová, Eliška. Olivenza: sporná oblast portugalsko-španělských vztahů. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2011. 63 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Anotace

Bakalářská práce „Olivenza: sporná oblast portugalsko-španělských vztahů“ pojednává o oblasti ležící na portugalsko-španělských hranicích, jejíž nadvláda je po staletí předmětem sporů. V první části se věnuje popisu vývoje situace od jejich počátků do pádů nedemokratických režimů v Portugalsku a ve Španělsku, dále jejich vývojem v rámci současných demokratických uskupení a v neposlední řadě současnou situací. Zabývá se otázkou, v čem přesně spočívá tento spor, proč se část místního obyvatelstva považuje za příslušníky portugalského národa, přestože žijí na území, které je součástí Španělského království, tedy jaké je přesně právní hledisko současné situace a jestli je tato otázka i v 21. století stále aktuální. Jedná se o jedno případovou studii s použitím metody rozboru procesu.

Annotation

Diploma thesis „Olivenza: the disputed area of the Portuguese-Spanish relations”, is about lying to the Portuguese-Spanish border, whose domination is the subject of dispute for centuries. The first part describes developments since its inception in the fall of undemocratic regimes in Portugal and Spain, as well as their development under the current democratic groups and finally the current situation. It deals with the question, what exactly is the dispute of why the local population considers members of the Portuguese nation, despite living in a

territory which is part of the Kingdom of Spain, that is exactly what the legal aspect of the current situation and whether this issue in the 21st century to date. This is intrinsic case studies using the analysis process and process tracing.

Klíčová slova

Olivenza, Španělsko, Portugalsko, územní spor, politika

Keywords

Olivenza, Spain, Portugal, territorial disputes, politics

Obsah

1. Úvod.....	2
2. Území Olivenza.....	5
3. Vývoj sporů od počátků do pádů nedemokratických režimů ve Španělsku a Portugalsku.....	6
3. 1. Vývoj stavu do roku 1801	6
3. 2. Období 1801 – 1815.....	9
3. 3. Situace od Vídeňského kongresu do konce 2. světové války	14
3. 4. Vývoj od konce 2. světové války do pádů nedemokratických režimů v Portugalsku a Španělsku	17
4. Vývoj sporu v rámci demokratických uskupení Portugalska a Španělska ...	19
4. 1. Dohoda v rámci demokratických režimů	19
4. 2. Vývoj od 80. let 20. století do současnosti	21
5. Současný stav území Olivenza.....	24
5. 1. Demografická struktura území Olivenza	24
5. 2. Postoj současných obyvatel území.....	26
5. 3. Rozbor důvodů sporu, etnicita versus strategická oblast	28
5. 4. Právní stránka současného stavu.....	30
6. Závěr	39
7. Summary	42
8. Seznam literatury a zdrojů	43
9. Přílohy.....	49
10. Seznam zkratk	51
11. Příložené schválené teze	52

1. Úvod

Má práce na téma Olivenza: sporná oblast portugalsko-španělských vztahů, se zabývá problematikou konfliktu Portugalska a Španělska v otázce území tzv. Olivenzy. Olivenza či Olivenca¹ (španělsky: *Olivenza*, portugalsky: *Olivença*) je oblastí ležící na Iberském poloostrově, na hranicích Španělského království a Portugalské republiky. V současnosti náleží toto území k španělskému státu, přičemž je právně začleněno do autonomního společenství Extremadura. Hlavním centrem oblasti Olivenza je stejnojmenné město.

Geopolitický spor, jeho průběh a zhodnocení příčin i následků současného stavu, je hlavní náplní této práce. Cílem je analýza výsledků událostí, které se odehrály v historii Olivenzy a dovedly region k současnému postavení. První část práce je věnována chronologickému rozboru historických událostí v dané oblasti, počínaje původem Olivenzy, který lze doložit již od počátků 13. století. V té době se potýkala s častými nepokoji, a proto byla v roce 1297 uzavřena smlouva z Alcanizes, kterou se dané území začlenilo do portugalského teritoria. Tento stav trval více jak pět století, ale v roce 1801 byla Olivenza vojensky dobyta a smlouvou z Badajoz ustanovena jako součást španělského území. Historické okolnosti uzavření smlouvy z Badajoz jsou dodnes jedním z hlavních sporných bodů v této problematice.

Druhá, stěžejní část je zaměřena převážně na analýzu událostí posledního století. Tento analytický oddíl zjišťuje mimo jiné demografickou strukturu území, které lze přikládat určitou relevantní hodnotu při určování právoplatnosti nároků na vlastnictví území. Na tuto kapitolu přímo navazuje oddíl zabývající se postojem současných obyvatel k dané problematice. Oblastí mého zkoumání je v tomto ohledu zejména skutečnost, že část obyvatel Olivenzy se považuje za Portugalce a svoje území pokládají za ilegálně okupovanou část Portugalské republiky. Dále se analytická část věnuje vymezení hlavních příčin a okolností vzniku daného sporu, přičemž se zde pokusím odpovědět například i na otázku,

¹V českém jazyce se vyskytují oba tvary pojmenování, ovšem Olivenza je frekventovanější, proto budu primárně tento název používat ve svém textu (nebude-li situace vyžadovat jinak).

jde-li „pouze“ o spor ohledně vytyčení hranic, nebo zda je toto území samo o sobě cenné, například strategicky či přítomností přírodních zdrojů.

V poslední kapitole práce pak uvádím hodnocení situace z hlediska současné mezinárodní právní úpravy týkající se rozboru argumentů iredentistického hnutí a tím prokázání či naopak vyvrácení právoplatnosti jejich nároků. Snahu o znovuoživení sporné diskuse lze pozorovat od nastolení demokratických režimů v 70. letech a následné integrace států do Evropské Unie. Uvolněné poměry umožnily zejména hnutí s názvem Spolek přátel Olivenzy prosazování iredentistických nároků. Ale právě přechod států k demokracii, evropská integrace a vojenská spolupráce v rámci Severoatlantické aliance do značné míry zapříčinily ztrátu strategického významu oblasti, čímž přispěly k uklidnění po staletích napjaté situace. Soustředím se proto i na vývoj v posledních několika letech a zjišťuji, zda je možné tuto problematiku považovat na Pyrenejském poloostrově i v 21. století za aktuální.

Mezi hlavní otázky patří následující: Kde leží počátek tohoto konfliktu a jaké byly hlavní faktory jeho vzniku, resp. jaké důvody vedly zúčastněné země ke sporu o toto území? Lze tuto situaci považovat pouze za vymezování hranic, nebo je důvodem strategická poloha či přírodní bohatství Olivenzy? Proč se někteří obyvatelé Olivenzy považují za ilegálně okupované příslušníky Portugalské republiky a jaká je jejich skutečná demografická struktura? Jaký panuje obecný postoj k této problematice? A v neposlední řadě – jaká je současná právní stránka sporu v kontextu novodobého vývoje? Je tento spor v současné době řešen také na oficiální mezinárodní úrovni? Lze samotný předmět sporu považovat za aktuální?

Při své práci jsem vycházela především z cizojazyčných zdrojů. Snažila jsem se co nejvíce pracovat s primárními zdroji, zejména s oficiálními dokumenty a smlouvami. Mezi takové hlavní prameny patří například smlouva z Badajoz (*Tratado de Badajoz*), smlouvy o přátelství a spolupráci mezi Portugalskem a Španělskem (*Tratado de Amistad y Cooperación entre España y Portugal*), závěrečný akt Vídeňského kongresu, ústava Portugalské republiky a

další. V případě sekundární literatury jsem využila knih renomovaných autorů především španělské a portugalské národnosti, kteří se tímto sporem dlouhodobě zabývají, například M. P. Boléo, S. J. L. Soriano, C. Consiglieri či M. M. Martinez. Obecný historický kontext jsem čerpala v dílech především amerických a britských autorů, kupříkladu T. Chapmana, J. H. Elliota, T. Gallaghera nebo H. Nicolsona. Dále jsem čerpala z oficiálních internetových stránek oblasti Olivenza a Badajoz, stránek portugalské i španělské vlády a parlamentu.

V případech, kdy jsem použila přímé citace, jsem v textu zvolila užití vlastního překladu a pro maximální korektnost vždy uvádím originální znění v poznámce pod čarou, přičemž daný překlad byl vždy konzultován s vedoucí bakalářské práce.

Dané téma jsem zvolila mimo jiné proto, že vedle britsko-španělského sporu o území Gibraltarů jde o nejvýznamnější konflikt o nadvládu nad územím, který můžeme pozorovat na Iberském poloostrově. Tuto důležitost mu dává především dlouhá historie a všeobecná snaha o fungující vzájemné vztahy obou států. Přestože se v současnosti jedná o jeden z posledních případů nedořešené územní hranice v západní Evropě, nebyl daný konflikt dosud v českém prostředí podrobněji zpracován.

2. Území Olivenza

Území Olivenza se nalézá v jihovýchodní části Španělského království, v autonomním společenství Extremadura. V případě, že by patřilo Portugalské republice, stalo by se pravděpodobně součástí jihoportugalské oblasti Portalegre. Rozkládá se podél levého břehu řeky Guadiana, přibližně 24 kilometrů jižním směrem od největšího centra celého regionu, města Badajoz. Celkově území zaujímá rozlohu 750 km², na kterém žije okolo 11.906 obyvatel. Hlavním centrem oblasti je stejnojmenné město Olivenza, ve kterém žije převážná většina z nich, přes 8.000 stálých obyvatel. Na území nalezneme ještě šest vesnic, ve kterých žije zbytek obyvatelstva. Těmi jsou: San Francisco, San Rafael, Villarreal, San Domingos de Gusmão, San Benito de la Contienda a San Jorge de Alor. Od Portugalské republiky je území odděleno hranicí, kterou zvykově tvoří řeka Guadiana. Přesné hranice nejsou stanoveny, protože na oblast Olivenzy si tvoří nárok jak Španělské království, tak iredentistické skupiny Portugalské republiky, čímž vzniká mezinárodní územní spor.²

² <http://www.ayuntamientodeolivenza.com/index2.php?id=136>

3. Vývoj sporů od počátků do pádů nedemokratických režimů ve Španělsku a Portugalsku

3.1. Vývoj stavu do roku 1801

Původ Olivenzy lze historicky doložit již od počátků 13. století, kdy zaujímala malé území po levém břehu řeky Guadiana. Právo nad tímto územím patřilo portugalskému králi Sanchovi II., dobyvateli Alenteja. Území se však potýkalo s četnými rozpory, občanskými válkami a častou změnou vládnoucí osobnosti. V roce 1297 došlo k uzavření smlouvy z Alcanizes mezi portugalským králem Dinisem a kastilským králem Ferdinandem IV.³ Touto smlouvou se oblast stala součástí portugalského území, za podmínky zachování pojmenování Olivenza a stávajících práv obyvatelstva. Portugalsko tímto získalo velmi atraktivní oblast, která zefektivnila podobu hranice a zvýšila její obranyschopnost. Na jaře 1230 dobyl s konečnou platností město Badajoz král Leónu, Alfonso IX.⁴ Za svou vojenskou pomoc na straně krále získal řád templářů území Burguillos a Alconchel a zbudoval další sídlo. Templáři své šance řádně využili, začali se stavbou chrámu Santa Maria a hradu. Následující panovník Alfonso X. pak podpořil rozvoj dobře situovaného území a řádu věnoval též město Badajoz.

Od této chvíle oblast Olivenza zaznamenala rychlý rozkvět. V roce 1298, na základě tzv. Carta de Foral („dopis z Foral“)⁵, bylo území povýšeno na obec nadanou určitými autonomními právy. Její významné postavení podtrhoval i úkol sloužit jako nárazníková zóna země. Pro tento účel bylo vybudováno nové, moderní opevnění⁶.

Nástupci krále Dinise pokračovali v rozvoji oblasti. Proto bylo území Olivenzy v průběhu následujících tří staletí jak na ekonomickém, tak i kulturně-sociálním vzestupu obdobně jako zbytek Iberského poloostrova. Tento vzestup

³ Smlouva z Alcanizes (*Tratado de Alcanizes*). Dostupné z WWW:

<<http://www.olivenca.org/legislacao.htm>>.

⁴ http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108

⁵ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

⁶ Soustava opevnění byla nadána devíti baštami, čímž se Olivenza stala obranyschopnější než sousední Badajoz a spolu s městem Elvas se stala nedobytnou obrannou zdí na cestě do centra říše, Lisabonu.

výrazně podpořil sňatek Isabely Kastilské a Ferdinanda Aragonského v roce 1469, čímž se sjednotila dvě nejmocnější křesťanská království na poloostrově. Ještě za jejich vlády došlo v roce 1492 k pádu Granady a tím dokončení *reconquisty*, tedy procesu „osvobozování“ poloostrova od muslimské nadvlády.⁷ Po odstranění „domácího nepřítele“, Maurů, se zájem dvora soustředil na zámořské objevy, což – zejména díky dovozu drahých kovů z dobytých území – Španělsku přineslo velmi rychlý ekonomický boom. Toto období (zejména 16. století) je tak ve španělských dějinách nazýváno jako tzv. „zlatý věk“. Se zámořskými expanzemi, typickými pro tuto historickou epochu, začalo Portugalsko již v 15. století, což zemi přineslo především nové obchodní příležitosti a nadvládu nad dobytými územími. Podmaněné oblasti však byly menší než španělské a proto jednodušší v oblasti správních nákladů. To zapříčinilo dlouhodobější profit Portugalska oproti Španělsku, které po konci „zlatého věku“ rychle zkrachovalo. V průběhu zmiňovaného období, v 15. – 16. století, byla posílena strategická pozice Olivenzy, došlo k opakované modernizaci obranného systému, avšak byla zároveň rozšiřována i privilegia místního obyvatelstva. V roce 1488 král João II. dal postavit hradní věž, přístupnou 17 rampami, na které umístil děla, čímž zvýšil obranyschopnost a strategický význam města.⁸ Tento krok do určité míry vzbudil nedůvěru u španělského dvora, zvláště, když konec 15. století byl ve znamení vzájemného míru. Ekonomický vzestup říše měl tak pozitivní vliv na rozvoj jednotlivých oblastí, které díky značným přiděleným prostředkům měly možnost rozvinout či upevnit své strategické pozice. Rozkvět po celé 16. století byl tedy nejen „zlatým věkem“ Iberského poloostrova, ale i oblasti Olivenza jako takové.

Roku 1580 byl španělský král Filip II. zvolen rovněž portugalským králem, díky čemu se tyto dvě země spojily personální (či dynastickou) unií [Elliot 2002: 15]. Tímto krokem byla nakrátko přerušena samostatnost Portugalska, k jejímuž obnovení došlo v roce 1640 výsledkem „války o restaurování“ (španělsky: *restauración de la guerra*, portugalsky: *guerra da*

⁷ Zhruba v této době se také změnil význam slova Španělsko (*Hispania*) z označení celého poloostrova na označení státního útvaru.

⁸ http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108

Restauração). Postavení obou zemí v následném období pak bylo ovlivněno průběhem a výsledky tzv. „třicetileté války“, která kombinovala války náboženské (zastánci římskokatolického versus reformního náboženského proudu) se soubojem o politickou nadvládu na kontinentu. Španělské království do válek vstupovalo jako přední evropská velmoc, v jejich průběhu však o svou dominantní pozici přišlo. Jednou z citelných ztrát byla ztráta vlivu nad částí území dnešního Belgického království po tzv. nizozemské revoluci, druhou po úspěšné vzpouře proti vládnoucím Habsburkům zmíněná ztráta Portugalského království v roce 1640. Olivenza se této „války o restaurování“ přímo účastnila a obdobně jako zbytek říše procházela úpadkem spjatým s válečným stavem. Na portugalský trůn tehdy usedl vévoda z Braganzy, Jan IV. Potomci této dynastie vládli na portugalském území až do roku 1910, kdy byl poslední král Manuel II. Nešťastný donucen opustit zemi. [Kamen 2005: 239 – 245]

Během „válek o restaurování“ bylo město Badajoz portugalskými vojsky několikrát obléháno, a to v letech 1643, 1645, 1657 a naposledy v roce 1658, kdy se do centra dění dostala i Olivenza. Cílem útoků, které vedl Joanne Mendes de Vasconcelos se silnou částí portugalské armády, bylo obsazení měst Elvas a následně Badajoz. Badajoz byl již v té době, především z titulu sídla části španělské armády, hlavním centrem oblasti Extremadura. Zisk tohoto strategického území na pomezí dvou království by měl pro portugalskou stranu značnou cenu. Přesto však ve všech svých pokusech nakonec selhala. Po podpisu Pyrenejské smlouvy, která ukončila boje mezi Španělskem a Francií, se vyjednávání o portugalských nárocích stalo jedním z hlavních bodů diplomatického zájmu španělského krále Filipa IV. [Gallagher 1983: 9 – 10]

Války o restaurování byly definitivně ukončeny až v roce 1668 podpisem mírové smlouvy mezi oběma zeměmi v Lisabonu. Ta uznává územní nárok portugalské strany v hranicích, které byly definovány ve smlouvě z Alcanizes v roce 1297.

Počátek dalšího, 18. století, byl pro Iberský poloostrov poznamenán především spory označovanými v historických materiálech jako války o dědictví španělské, které probíhaly v letech 1701 – 1714. Války měly pro celý Iberský

poloostrov značně devastační účinek a po jejich skončení přestaly být monarchie vnímány jako světové velmoci. [Kamen 2005: 288 – 289] Ani oblasti Olivenza se úpadek sousedního království během válek o španělské dědictví nevyhnul. Například v roce 1709 byl ve městě zničen hlavní most přes řeku Ajuda a další stavby. Portugalsko poté mění svoji vojenskou pozici vůči Španělsku na čistě obrannou, což se významně dotkne i města Olivenza. Královští stratégové, kteří ji v této době navštíví, ji označí za příliš nákladnou a nepraktickou v případě bojů a doporučí její opuštění. Město se v důsledku toho dostává do značně zranitelné pozice a po zbytek 18. století nedosahuje významného pokroku či rozkvětu, ač stejně jako zbytek poloostrova žije v období dlouhotrvajícího míru pod vládou poměrně reformních panovníků, jako byl Ferdinand VI. či Karel III. Rozkvět Španělska ovšem zpomaluje účast v sedmileté válce na straně Francie a později úsilí vyhnat jezuity ze země. Pro trvalé výsledky by království potřebovalo delší čas na aplikování svých reforem. Ty ovšem byly po bezmála čtyřech desetiletích výrazně narušeny změnou politických poměrů. Situace se opět vyostřila počátkem následujícího století, v roce 1801.⁹

3. 2. Období 1801 – 1815

Přelom století byl v Evropě ve znamení revolučních nálad. Po téměř 500 letech portugalského panování nad územím Olivenza došlo i zde ke změnám. Křehká nadvláda, potvrzená naposledy v mírové smlouvě po válkách o restaurování v roce 1668, byla u konce. Španělsko získalo zpět strategické území, které si nárokovalo. Stalo se tak během krátkého ozbrojeného konfliktu, který se odehrál na Iberském poloostrově a je později přezdíván jako „válka pomeranče“ (španělsky: *la guerra de las naranjas*, portugalsky: *a guerra das laranjas*). Tím, kdo stál již na jejím počátku, byl Manuel Godoy, španělský ministr a spojenec Francie, který 29. ledna 1801 zaslal ultimátum do Lisabonu, ve kterém požadoval jménem španělské a francouzské vlády zrušení koalice

⁹ http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberaniae

s Velkou Británií, uzavření míru s Francií a s tím související uzavření přístavů pro britské lodě a otevření pro španělské a francouzské loďstvo. Mimo jiné také mělo odevzdat španělskému království některá svá území a zaplatit Francouzům okolo 25 milionů franků.¹⁰ Portugalsko ovšem nároky nepřijalo a proto španělská strana vyhlásila stav nepřátelství, který vedl až ke zmiňované válce. Ta začala 20. května španělským útokem pod vedením Manuela Godoye na jihozápadě země, kde se jí v podstatě bez boje podařilo obsadit Olivenzu, Juromenhu a o několik dní později i Campo Maior. [Soriano 1867: 355] Takto snadný postup byl daný především špatnou organizací v portugalské armádě, nedostatkem zbraní a zásob, a také stažením britských spojeneckých jednotek z pevniny do kolonií, což situaci výrazně ztížilo. [Strobel 2002: 7 – 10] Například v Olivenze bylo zakázáno použití ohně proti Godoyovým vojákům, protože tehdejší městský guvernér Chermont se domníval, že Olivenza nestojí za jediný promarněný život portugalského občana. Navzdory všeobecnému mínění o důležitosti strategického území se Chermont řídil zprávami vojenských stratégů, kteří nedlouho před válkou označili obranný systém města za příliš nákladný a tudíž nerentabilní. Díky tomu španělská vojska během krize na protivníkově straně mohla pohodlně pokračovat dál regionem Alentejo, a obsazovat další města. Jen pevnost Elvas měla v té době natolik kvalitní obranný systém, že dokázala nějaký čas vzdorovat. Přestože byly do boje vyslány mnohé portugalské jednotky a dokonce ty pod velením Gomeze Freire de Andrade znovudobily část ztracených měst, Portugalsko válku prohrálo.

Válka skončila 6. června 1801 podpisem mírových smluv ve městě Badajoz.¹¹ Na jedné její straně stály portugalské síly, na druhé straně Španělé ve spojení s Francouzi. Byla uzavřena zvlášť smlouva mezi Portugalskem a Španělskem a zvlášť mezi Portugalskem a Francií, které částečně provazovala úvodní preambule. Přítomnost jasné hrozby od spojeneckých vojenských

¹⁰ Po intervenci Napoleona chtěl mimo jiné posílit mocenskou pozici Španělska a Francie, čímž by například oslabil pozici ostrovní říše spolu s Portugalskem. Jeho nároky s největší pravděpodobností neměly žádný právní základ. Portugalsko na podmínky nepřistoupilo. Jedním z důvodů byl závazek spojenecké smlouvy s Velkou Británií, která byla uzavřena již v roce 1373.

¹¹ Smlouva z Badajoz (*Tratado de Badajoz*). Dostupné z WWW: <[http://es.wikisource.org/wiki/Tratado de Badajoz %281801%29](http://es.wikisource.org/wiki/Tratado_de_Badajoz_%281801%29)>.

jednotek na základně v Ciudad Rodrigo ostatně přiměla poraženou stranu souhlasit s mnoha nepříliš výhodnými podmínkami smlouvy. Stěžejním je článek III Smlouvy z Badajoz, který hovoří o uzavření míru mezi Španělskem a Portugalskem na jedné straně, na druhé mezi Francií a Portugalskem a zaručuje španělskou svrchovanost nad územím Olivenza. Dalšími body jsou například uzavření přístavů pro loďstvo Spojeného království a jejich otevření pro francouzská plavidla, finanční odškodnění za válečné ztráty ve výši 15 milionů liber či obnovení spojeneckých obranných smluv, které platily před válkou. Výměnou však bylo Portugalsku nabídnuto celé území Alenteja, které španělské vojsko dobylo během „války pomeranče“, což znamenalo rozsáhlou oblast čítající region Arronches, Barbacena, Castelo de Vide, Juromenha, Ouguela a Portalegre. Jedinou výjimkou z územních zisků byla právě strategická oblast Olivenza. Velice podstatnou částí této smlouvy, jak se později ukáže, bude ustanovení, které říká, že porušení kteréhokoli z jejích článků vede k jejímu zrušení a tím ukončení míru. K této situaci došlo poměrně záhy, v roce 1807.

Po více jak pěti stoletích portugalské nadvlády nad Olivenzou se zdálo, že se území vrátilo ke svému počátku a politická hranice splýnula s přirozenou geografickou hranicí řeky Guadiana, tak jak to plánoval již Alfonso X. v roce 1267 v úmluvě při předávání města Badajoz. Portugalsko však toto připojení neuznalo, královský regent princ João zamítl francouzsko-portugalskou část smluv a obsadil misionářské oblasti v Americe, ignorujíc španělskou jurisdikci, čímž porušil jeden z článků uzavřené smlouvy. Spor tímto pokračoval s novou intenzitou. I přes neuspokojivý ekonomický stav země bylo Španělsko, především díky osobě Manuela Godoye, zataženo do nové války se Spojeným královstvím, kterou definitivně prohrálo 21. října 1805 v bitvě u Trafalgaru. Po společné prohře francouzských a španělských vojsk měl vládce Portugalska příležitost znovu obnovit diplomatické spojenectví s Británií. Znovu obnovení vztahů ovšem vedlo k odvetě v podobě smlouvy z Fontainebleau, uzavřené v říjnu 1807 mezi Napoleonem I. a Karlem IV., která definovala okupaci portugalského území a jeho rozdělení na menší části. V listopadu téhož roku pak došlo k její realizaci, vojenské okupaci a diplomatickému nátlaku na královskou

rodinu k přesunutí vlády do Brazílie, aby se její hlavní vliv přesunul na jiný kontinent. Tyto kroky později zastánci teorie, podle které Olivenza náleží Portugalsku, náležitě využijí ve svůj prospěch a tvrdí, že tímto porušením smlouvy ztrácí španělské království nárok na území Olivenza. Stanovisko lze z jejich pohledu podložit manifestem prince Joãoa vydaným 1. května 1808, ve kterém prohlásil – v důsledku těchto událostí – smlouvu z Badajoz za neplatnou. Smlouva byla ale porušena již dříve, jak již bylo uvedeno, zamítnutím francouzsko-portugalské části smluv a invaze v Americe, a to právě portugalskou stranou. Zmíněné události přispěly k počátku bojů nazývaných jako „poloostrovní válka“ či „španělská válka za nezávislost“. [Stephens 2008: 297]

Španělská válka za nezávislost byla jednou z napoleonských válek a konala se v letech 1808 – 1814. Na jejím počátku stálo jmenování Napoleonova bratra, Josefa Bonaparta španělským králem, který následně (v červenci 1808) obsadil Madrid. Španělské obyvatelstvo však jeho jmenování odmítlo akceptovat. Vypuklo tak celonárodní povstání, ve kterém *guerrilleros*¹² začaly mít brzy navrch. K jejich úspěchu přispěla i pomoc britských vojsk, která byla v Portugalsku a podnikala občasná tažení na španělské území za účelem zastavit postupující Francouze. Po úporném tlaku napoleonských vojsk a dobytí oblasti Almeidy armáda vtrhla i do Portugalska s cílem vyhnat Brity zpět na domovské ostrovy. Španělští vzbouřenci se během této doby sjednotili v Cádizu a vypracovali novou ústavu budoucí konstituční monarchie, kterou měli v úmyslu zbudovat. Mezitím se v Portugalsku dařilo britským vojenským silám pod vedením Arthura Wellesleyho poměrně úspěšně vzdorovat francouzským útokům, za což byl vojevůdce jmenován i velitelem španělské armády. Po upevnění svých pozic zahájili protiofenzívu, která vyvrcholila znovudobytím hlavního města Madridu (1812). Následkem tlaku posílených francouzských vojsk sice byli nuceni znovu postoupit některá dříve zabraná území, avšak Napoleonův vojenský debakl v Rusku způsobil i zvrát ve vývoji války na

¹² *Guerrilleros* – partyzáni, partyzánský boj; vedení ozbrojeného konfliktu, který se soustředí na menší záškodnické prepadové akce. Toto povstání označujeme jako první guerillovou válku v dějinách.

Iberském poloostrově. V červnu 1813 utrpěla Napoleonova vojska definitivní porážku v bitvě u Vittorie, po které se stáhli zpět mimo poloostrov a Španělé tak s významnou britskou pomocí znovudobyli svou nezávislost. [Esdaile 2003: 482]

Během těchto let se opět ukázala důležitost Olivenzy a její strategická pozice. V červenci 1809 prezentoval vévoda Pedro de Sousa e Holstein dokument tzv. *Junta Central* („ústřední rada“), který měl být oficiálním dokumentem restituce území Olivenza ve prospěch portugalského království. Španělský nesouhlas s restitucí ale zapříčinil, že byla v únoru 1810 uzavřena spojenecká smlouva mezi Portugalskem a Spojeným královstvím, která slibovala pomoc portugalské straně se získáním regionu výměnou za britskou nadvládu nad portugalskými územími Bissau a Cacheu po dobu 50 let. Portugalská strana se mimo tuto smlouvu s Brity snažila vyjednávat se španělskými královskými poradci o předání vlády nad územím Olivenza, ale bez úspěchu. Smlouva s Velkou Británií byla proto naplněna na jaře následujícího roku. Ve stejné době ovšem došlo ke konci španělské války za nezávislost a s tím spojené uzavření nových mírových smluv, které se dotkly i problematiky Olivenzy. Jde zejména o smlouvu z Paříže, uzavřenou 30. května 1814 mezi Francií a protifrancouzskou koalicí (složenou z Velké Británie, Ruska, Rakouska, Švédska, Portugalska a Pruska), která ve třetím článku pozměňovací části prohlašuje smlouvy z roku 1810 z Badajoz a Madridu za zrušené. Tím region Olivenzy spadá pod španělskou správu, podle smlouvy z Badajoz z roku 1801. [Butler, Maccoby 2003: 353 – 354]

Za konec tohoto období se obvykle označuje rok 1815 a konání Vídeňského kongresu, které mělo za cíl znovuobnovit evropské hranice, reorganizovat politickou situaci a smluvně zakotvit znovu nastolené pořádky porevoluční a poválečné Evropy.

3. 3. Situace od Vídeňského kongresu do konce 2. světové války

Vídeňský kongres, konaný od října 1814 do června 1815 za účelem obnovení hranic v Evropě po porážce Napoleona I. ustanovil nové pořádky pro fungování vlády na kontinentu i rozdělení moci nad zámořskými územími. K projednání se dostala i otázka restituce území Olivenza. Zprvu neměla být vůbec řešena, ale diplomatictí vyslanci zastupující portugalskou stranu nevěřili španělským slibům o restituci a prosadili ji na program jednání. S nadějí ve znovuzískání území se diplomaté snažili zrušit smlouvu o spojení s Velkou Británií z roku 1810, kterou porušili podmínky mírové smlouvy z města Badajoz z roku 1801. Právě na jejím základě stavěli požadavek restituce Olivenzy. Španělští Bourboni mezitím uzavřeli tajnou smlouvu s francouzským králem Ludvíkem XVIII., ve které s jeho podporou odmítli dát region Olivenzy do portugalského držení. [Nicolson 2000: 209]

Konečným výsledkem kongresu byla „smlouva z Vídně“ (španělsky i portugalsky: *tratado de Viena*), která v článku 105 vymezuje dohodu o dalším fungování v problematice Olivenzy následovně: *„Uznávajíce právo nároků formulovaným Jeho Královskou výsostí, Princem Regentem Portugalska a Brazílie, na vesnici Olivenza a další území, kterých se Španělsko vzdalo smlouvou z Badajoz z roku 1801, a vzhledem k navrácení těchto oblastí jako jednoho z vhodných opatření k zajištění dobré, plné a stabilní harmonie mezi dvěma poloostrovními královstvími, jejichž ochrana ve všech částech Evropy byla konstantním účelem jejich vyjednávání, mocnosti formálně slibují co nejefektivnější úsilí o smírné prostředky při restituci výše uvedeného území Portugalsku. A mocnosti uznávají, pokud to záleží na každém z nich, že tyto jednání musí proběhnout co nejrychleji.“*¹³ Podle tohoto článku nároky portugalské strany byly uznány, ale k jednání, která by dohodu zrealizovala,

¹³ „Les Puissances, reconnaissant la justice des réclamations formés par S.A.R. le prince régent de Portugal e du Brésil, sur la ville d’Olivenza et les autres territoires cédés à la Espagne par le traité de Badajoz de 1801, et envisageant la restituton de ces objets, comme une des metres propres á assurer entre les deux royaumes de la péninsule, cette bonne harmonie complète et stable dont la conservation dans toutes les parties de l’Europe a été le but constant de leurs efforts les plus efficaces, afin que la rétrocession desdits territoires en faveur du Portugal soi effectuée; et les puissances reconnaissent, autant qu’il dépend de chacune d’elles, que cet arrangement doit avoir lieu au plus tot.“ Dostupné z WWW: <http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm>.

nikdy nedošlo. V květnu 1817 byla smlouva španělskou stranou podepsána. Dojednání dohody se přesto stále nekonalo, Španělé neměli ze zjevných důvodů na dořešení situace žádný zájem. Region Olivenzy tudíž nadále spadal pod její vládu. [Chapman 1998: 33 – 41]

První polovina 19. století byla pro království obdobím neklidu, způsobeném občanskou válkou. Hospodářsky rozvrácená země se ještě více vyčerpávala boji s revolucionáři. Strategická oblast Olivenza ale během tohoto období neutrpěla významné ztráty, a v roce 1858 byla z rozhodnutí španělské královny Isabely II., stejnojmenná vesnice povýšena na město. V roce 1864 byla v Lisabonu uzavřena první smlouva mezi Španělskem a Portugalskem od Vídeňského kongresu, týkající se vymezení území. Vyznačovala hranici vedoucí od ústí řeky Minho k soutoku řek Caia a Guadiana. Přesné limity ale nebyly vytyčeny, právě kvůli otázce sporné oblasti Olivenza.

Přetrvávající hospodářské obtíže Španělského království v 60. letech vedly až ke státnímu převratu v roce 1868, po kterém odešla královna Isabela II. do exilu a vlády se ujal generál Francisco Serrano, který stál v čele revolučního hnutí. Nastalo několikaleté období boje o moc, především mezi zástupci republikánů¹⁴ a karlistů¹⁵, které skončilo roku 1874 vzpourou vojáků podporujících následníka trůnu Alfonse XII., syna Isabely II. Po tomto období, vyčerpávajícím pro celé království, nastalo období restaurace. V roce 1876 byla přijata ústava zakotvující Španělsko jako konstituční monarchii. Nově ustavená monarchie během restaurace procházela širokou modernizací a politickým pokrokem. [Cortada 1994: 36 – 39]

Do začátku první světové války v roce 1914 proběhlo několik urgencí ze strany portugalské diplomacie k dořešení sporných otázek. Například v roce 1903 požádal král Don Carlos o „provedení spravedlnosti“ v této záležitosti, nebo později v roce 1911 Ramos da Costa vznesl otázku Olivenzy k projednání

¹⁴ Republikáni, republikánská strana (*Partido Republicano Unitario, PRU*) – liberální hnutí podporující zrušení monarchie a vznik republiky.

¹⁵ Karlisté – tradicionalistické a legitimistické hnutí usilující o dosazení samostatné linie Bourbonů, počínaje Donem Carlosem, na španělský trůn. Dnes zastoupeni politickou stranou Karlistická strana (*Partido Carlista, PC*), která však není politicky relevantní, nedaří se jí prosadit do volených sborů a nedisponuje koaličním ani vyděračským potenciálem.

v Senátu. Později se ale Portugalsko zapojilo do bojů v první světové válce a odvrátilo pozornost od vnitřních záležitostí. Španělsko, které zůstalo po celou dobu bojů neutrální, zažilo naopak značný ekonomický vzestup. Během poválečné mírové konference, konané v letech 1918 – 1919, se portugalská vláda vrátila k řešení domácích problémů. Velvyslanec Teixeira de Sampaio sepsal rozsáhlou zprávu, která měla otevřít možnost projednání sporu o Olivenzu přímo na konferenci. Zásah přítomného mezinárodního společenství do sporu ale nebyl možný, protože Španělsko se neúčastnilo války a nezačleňovalo se tak do dohod o válečných reparacích.¹⁶

V červnu 1926 byla mezi oběma zeměmi uzavřena dohoda, která stanovovala další část společně hranice v rozmezí ústí řeky Cuncos a řeky Guadiana. Navazovala tím na smlouvu z roku 1864, ale opět se nepodařilo dořešit spornou část od ústí řeky Caia k ústí řeky Cuncos, kde se nachází Olivenza. Hranice není jasně stanovena dodnes, což vede k tomu, že je za ni de facto považován tok řeky Guadiana. [Omar Iza 2004: 188]

Dvacátá léta minulého století byla na Iberském poloostrově ve znamení režimu generála Miguela Prima de Rivery, který v roce 1923 provedl se souhlasem krále vojenský puč. Po vzrůstajících nepokojích byl ale generál v roce 1930 propuštěn a o rok později bylo Španělsko podruhé ve své historii vyhlášenou republikou.¹⁷ Pozvolné proměňování země v komunistickou diktaturu bylo přerušeno občanskou válkou. Ta probíhala v letech 1936 – 1939 a vítězně z ní vyšel vůdce armádních vzbouřenců, generál Francisco Franco. Během konfliktu nabídl španělský plukovník Rodrigo Pereira Botelho okupaci Olivenzy. Osmý portugalský pluk, sídlící ve městě Elvas, byl připravený obsadit sporné území, ale byl zdržen svými armádními nadřízenými, protože legionářská skupina postupovala se stejným záměrem. Někteří obyvatelé Olivenzy v průběhu války bránili začlenění do Portugalska, ale byli potlačeni a vydáni zpět na španělské území. Další, kteří zastávali ideu začlenění, našli ochranu před

¹⁶ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

¹⁷ První Španělská republika vznikla parlamentním prohlášením 11. února 1873 a zanikla 29. prosince 1874 proklamací generála Martíneze Campose o obnově moci rodu Bourbonů ve Španělsku. Období druhé Španělské republiky datujeme od 14. dubna 1931 do 1. dubna 1939.

nepokoji na portugalském území. Konec bojů znamenal zřízení diktátorského režimu pod vedením generála Franca. [Mar-Moliner, Smith 1996: 144 – 158]

V tomto období byla založena významná sdružení, zabývající se sporem o území Olivenzy. Jedním z prvních byla Společnost pro Olivenzu („*Sociedade Pró-Olivença*“) ¹⁸ v roce 1938 a na konci druhé světové války, v roce 1945 Skupina přátel Olivenza („*Grupo dos Amigos de Olivença*“). Obě skupiny se sloučily v roce 1997 do jednoho uskupení pod názvem Skupina přátel Olivenzy, které je aktivní dosud. ¹⁹

Klerofašistický frankistický režim fungoval nejen v období následující druhé světové války, během které obě země Iberského poloostrova zachovávaly neutralitu, ale udržel se až do poloviny 70. let, kdy skončil spolu se smrtí svého vůdce. Obdobně v Portugalsku v tomto období fungoval režim zvaný „Estado Novo“ ²⁰ pod vládou vůdce Salazara ²¹.

3. 4. Vývoj od konce 2. světové války do pádů nedemokratických režimů v Portugalsku a Španělsku

Období 50. a 60. let 20. století bylo pro Španělsko ve znamení ekonomického rozvoje, ale pro Portugalsko znamenalo nákladné, a lze říci neúspěšné, koloniální války, které byly mimo jiné i jedním z hlavních důvodů pádu Salazarova režimu.

Obě země se nacházely pod vládou výše zmíněných nedemokratických zřízení. Režimy ovšem neomezovaly činnost ve vzájemných vztazích, což dokládá například portugalské prohlášení o vlastnictví oblasti Olivenza v Mezinárodní komisi v roce 1952 a jeho znovu potvrzení na konci 50. let. V návaznosti na prohlášení o vlastnictví prohlásila portugalská vláda v lednu

¹⁸ http://pt.wikipedia.org/wiki/Grupo_dos_Amigos_de_Oliven%C3%A7a

¹⁹ <http://www.olivenca.org/proclamacaoConstitutiva.htm>

²⁰ *Estado Novo* (v češtině tzv. Nový stát, de facto portugalská druhá republika) byl portugalský autoritativní režim nastolený v období 1932-1933, který vytvořil a až roku 1975 ztělesňoval António de Oliveira Salazar.

²¹ Tento režim byl reprezentován i politickou stranou Národní unie (*União Nacional*, UN), založené v červenci 1930 [http://www.primeirarepublica.org/portal/index.php?option=com_customproperties&tagId=18&Itemid=12].

1967 most ve městě Olivenza za národní kulturní památku.²² Španělská strana tento krok oficiálně nijak nereflektovala.

Vztahy mezi oběma zeměmi byly opět blíže upraveny v květnu 1968 podpisem smlouvy²³ o využívání hydraulických zdrojů na řekách, které tvoří územní hranici. Všechny hraniční řeky, včetně přesně neurčeného úseku řeky Guadiana, jsou zahrnuty do distribuce hydraulických zdrojů mezi oběma zeměmi. Blíže je to specifikováno tím způsobem, že práva na využití každého ze zahrnutých vodních toků primárně připadá jednomu či druhému státu, který se o ně stará. Blíže neurčený úsek řeky Guadiana byl v této smlouvě přiřazen na portugalskou stranu. Podrobněji byla smlouva specifikována v roce 1969 v listině o ratifikaci úmluvy Dodatečného protokolu mezi Španělskem a Portugalskem.²⁴ V roce 1974 pak španělský právní poradce v Mezinárodní komisi uznal portugalské právo žádat vlastnictví nad územím Olivenza. Tuto skutečnost lze považovat již za druhý vstřícný krok během krátkého období ze strany španělské diplomacie.

Další vývoj sporné otázky se změnil pádem nedemokratických režimů v obou státech. Ve Španělsku se tak stalo v roce 1975, kdy byl po smrti generála Franca prohlášen Juan Carlos I. španělským králem. Okamžitě po svém nástupu zahájil demokratizační proces, čímž významně přispěl k přeměně klerofašistické diktatury v parlamentní monarchii. V Portugalsku došlo k přerodu již o rok dříve, v roce 1974. K pádu autoritářské diktatury přispěly především neúspěšné koloniální války a levicový vojenský puč, označovaný jako karafiátová revoluce (*revolução dos Cravos*). Portugalsko se stalo republikou fungující na systému pluralitní demokracie. Přeměnu obou států v demokratická uskupení lze vidět i jako novou šanci pro vyřešení vzájemných i jiných sporů.

²² http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

²³ Smlouva mezi Španělskem a Portugalskem o využití hydraulických zdrojů z 29. května 1968. (*Instrumento de ratificación del Convenio y Protocolo adicional entre España y Portugal para regular el uso y aprovechamiento hidraulico de los tramos internacionales de los rios Limia, Miño, Tajo, Guadiana y Chanza y sus afluentes, firmado en Madrid el 29 de mayo de 1968*). Dostupné z WWW: <http://www.boe.es/boe/dias/1969/04/22/pdfs/A05929-05933.pdf>.

²⁴ <http://www.boe.es/boe/dias/1969/04/22/pdfs/A05929-05933.pdf>

4. Vývoj sporu v rámci demokratických uskupení Portugalska a Španělska

4. 1. Dohoda v rámci demokratických režimů

Po pádu nedemokratických režimů v polovině 70. let nastoupily obě země novou etapu mezinárodních vztahů. Vzájemnou spolupráci potvrdily v roce 1977 podpisem Smlouvy o přátelství a spolupráci mezi Španělskem a Portugalskem.²⁵ Dohoda vstoupila v platnost 5. května 1978 vzájemnou směnou ratifikačních listin. Lze ji obecně označit za základní kámen novodobé kooperace mezi oběma zeměmi. Z úvodní preambule vyplývá hlavní cíl obou států, kterým je posílení přátelských vazeb, solidarity a spolupráce mezi Španělskem a Portugalskem. To vyplývá z historického a kulturního dědictví, které si země Iberského poloostrova mezi sebou vytvořily během mnoha minulých staletí.

Nejedná se však pouze o dohodu na bilaterální úrovni, v článku I je uvedena i úmluva o spolupráci v rámci mezinárodních organizací. Další články se týkají například podpory vyvážených a vzájemně výhodných hospodářských vztahů, a to zejména v oblastech průmyslu, obchodu, těžby, zemědělství, rybolovu či cestovního ruchu. Oba státy ve smlouvě potvrdily úmysl kooperovat i v oblasti nových technologií a vojenské spolupráce mezi ozbrojenými silami. Všechny úmluvy jsou však zároveň platné v rámci multilaterálních dohod obou zemí tak, aby nebyly narušeny mezinárodní závazky.

Přestože jednotlivé části jsou koncipovány převážně obecně, lze některé z nich aplikovat přímo na problematiku sporného území Olivenza. Například článek II ustavuje následující: „*Smluvní strany, respektující svrchovanou rovnost a identitu každé z nich, potvrzující neporušitelnost společných hranic a integritu jeho území, se zdrží jakéhokoli vměšování do záležitostí druhé strany.*“²⁶ Uznání integrity území, o které se v této části jedná, je možno vyložit

²⁵ Smlouva o přátelství a spolupráci mezi Španělskem a Portugalskem (*Tratado de Amistad y Cooperación entre España y Portugal*). Dostupné z WWW:

<http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?coleccion=iberlex&id=1978/13831>.

²⁶ „*Las partes contratantes, en el respecto a la igualdad soberana y a la identidad de cada una de ellas, reafirman a la inviolabilidad de sus fronteras comunes y la integridad de sus territorios, absteniendose*

jako nepřímé vyjádření souhlasu se začleněním sporné oblasti do Španělského království. Jeden z navazujících oddílů signatáře zavazuje k umožnění pro své obyvatele konkrétnější poznání hodnot a kulturních aktivit druhé strany a za tímto účelem hodlají podporovat výuku jejího jazyka na vysokoškolské úrovni a zachování mateřského jazyka u dětí emigrantů; vydávání a distribuci literárních a hudebních děl, divadelních představení, filmů a televizní tvorby; lepší poznání umělecké tvorby²⁷ a k rozvoji dalších kulturně-vzdělávacích aktivit. Tento článek obecně uznává kulturní tradici a jazyk příslušníků menšinových skupin a zavazuje se k jejich podpoře. V rámci regionu Olivenza to může znamenat svobodné užívání dialektu portugalského zvaného „*oliventino*“ a podporu multikulturního prostředí, které se zde v průběhu let vytvořilo.

Pro kontrolu správného provádění uzavřené dohody byla vytvořena Rada pro španělsko-portugalskou spolupráci (*Consejo para la cooperacion hispano-portuguesa*). Jejím hlavním úkolem byl dohled nad pracovní činností společných výborů podle stávajících smluv, jak určuje článek IX. Nové režimy na Iberském poloostrově přinesly nejen úmluvu o další spolupráci, ale především nastolily mírovou a přátelskou atmosféru ve vzájemných vztazích. V tomto období to platilo i pro území Olivenza. Změnu politiky, vycházející od portugalské strany sporu, lze pozorovat až od počátku 80. let. To lze dát do souvislosti jak s nastolením demokratických režimů, tak posléze s integrací států do Evropské Unie. Uvolnění poměrů ve vnější politice do značné míry zapříčinilo zesílení nátlaku části portugalské strany na dořešení sporné otázky.

de cualquier injerencia en los asuntos propios de la otra parte.“ Artículo II. Dostupné z WWW: <http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?coleccion=iberlex&id=1978/13831>.

²⁷ „*Las partes contratantes, no el fin de facilitar a sus respectivos pueblos un conocimiento mas real de los valores y realizaciones culturales de la otra parte, deciden promover la enseñanza del idioma a nivel universitario y la conservación de la lengua materna por los hijos de los emigrantes; la difusión y circulación de la producción literaria y musical, de la obra teatral, cinematográfica y televisiva; el mejor conocimiento de la creación artística...*“ Článek V. Tamtéž.

4. 2. Vývoj od 80. let 20. století do současnosti

V roce 1981 portugalská reprezentace podnikla nepříliš vstřícný krok vůči španělské straně. Bývalý portugalský premiér, Pinheiro de Azevedo²⁸, se ujal vedení iredentistického hnutí Skupiny přátel Olivenza a sestavil plán na mírové obsazení oblasti. Plán se však nakonec neuskutečnil kvůli nedostatku podpory od vládních úřadů a lhostejnosti portugalského veřejného mínění k problematice. I přesto Pinheiro de Azevedo město navštívil a napsal o něm knihu. Jeho cesta vytvořila značné napětí mezi oběma stranami, a proto raději Španělsko vyslalo na místo jednotky občanské stráže, aby bylo možné lépe zabránit případným konfliktům.²⁹

V roce 1988, během dalšího zasedání Mezinárodní komise, vydal portugalský velvyslanec Carlos Empis Wemans prohlášení, ve kterém řekl: *„Portugalsko nikdy situaci oficiálně neuznalo. Z právního hlediska, Olivenza je stále naše. Takže, když odpovídám na příležitostné kontakty ze Španělska ohledně problémů v regionu, vždycky říkám, že de jure náleží Olivenza Portugalsku. Tento výrok lze považovat za další projev ne zcela přátelského kroku ze strany Portugalské republiky“*.³⁰

Změnu lze pozorovat o dva roky později, v roce 1990, kdy se konal Iberský summit. Premiéři obou zemí zde uzavřeli smlouvu o společném úsilí na zachování mostu v Olivenze, stejně jako výstavbu nového mostu podél již existujícího. Most v Olivenze je oběma stranami pokládán za významnou historickou památku a symbol, který v rámci sporu spojuje obě země. Portugalské diplomacie se ovšem zmocnila obava, aby smlouva nebyla brána jako oficiální souhlas se španělskou nadvládou nad územím. Ve stejném roce byla přesto uzavřena další úmluva, partnerská smlouva mezi městem Olivenza a sousedním portugalským městem Elvas.³¹

²⁸ José Baptista Pinheiro de Azevedo stál v čele portugalské vlády od září 1975 do července 1976 [<http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Governo/ArquivoHistorico/ChefesGoverno/Pages/pms.aspx>].

²⁹ <http://olivenza.co.tv/>

³⁰ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

³¹ Tamtéž.

O čtyři roky později, v březnu 1994, portugalské ministerstvo zahraničních věcí zablokovalo realizaci rekonstrukce mostu v Olivenze. Stále panovaly obavy, že by se tím vzdali nároku o nadvládu nad územím. Portugalský velvyslanec v Mezinárodní komisi, Pinto Soares, dokonce odmítl diskusi o problematice rekonstrukce a prohlásil, že portugalský stát nemůže být zapojen do projektu, který zahrnuje uznání hranic v místě, ve kterém nepanuje shoda mezi oběma státy. Aby bylo dosaženo dohody, byla v listopadu 1994 na dalším Iberském summitu v Portu uzavřena dodatečná úmluva. Ta určila, že most bude rekonstruován výhradně portugalskou stranou, bez jakékoli španělské pomoci, aby nebylo pochyb o stále trvajících portugalských nárocích na vlastnictví území.³²

Po menších sporech během následujících několika let byl v listopadu roku 2000 nově vybudovaný most uveden do provozu. O rekonstrukci historického mostu ale stále panovaly spory. Pro snadnější průběh řešení se do konfliktu vložil i portugalský parlament. V červnu 2004 při svém zasedání projednal jako jeden z bodů programu právě otázku sporného území Olivenza a apeloval na ministerstvo zahraničních věcí, aby se pokusili vyřešit tuto otázku přátelským a kooperativním způsobem v rámci Evropské Unie. Ministr Antonio Martins da Cruz však uvedl, že otázka oblasti Olivenza je zamrzlá a neměla by být znovu otevřena, ovšem nevyločil, že dojde k jejímu vyřešení někdy v budoucnu. Vyzval k opatrnosti v otázkách, které by mohly ohrozit vztahy s hlavním portugalským ekonomickým partnerem, čímž Španělské království je. Ve stejném období vyhlásila vláda autonomního společenství Extremadura starý most ve městě Olivenza za historické dědictví.³³

Nového milníku ve španělsko-portugalské spolupráci, který pomohl dotvořit i současný stav, bylo dosaženo v březnu 2008. Stalo se tak podepsáním „Prohlášení o Olivenze“ (*Declaración de Olivenza*), které ustavuje vytvoření prvního iberského euroregionu. Zahrnuje několik obcí v oblasti La Raya, kde žije přes 260.000 obyvatel, město Olivenza je jednou z nich. Cílem subjektu je

³² <http://olivenza.co.tv/>

³³ http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?coleccion=indilex&id=2004/17516&txtlen=82

především vytváření společných projektů sloužících rozvoji oblasti a tím snazší zisk finanční podpory ze strany Evropské Unie.³⁴

Postoje soudobých vládnoucích stran obou zmiňovaných zemí mohou mít ve vývoji problematiky také poměrně podstatný vliv. Politické systémy Iberského poloostrova jsou typické alternací dvou hlavních politických stran, ač je jich v parlamentu pravidelně přítomno více. Ve Španělském království se jedná o pravicovou Lidovou stranu (*Partido Popular, PP*) a levicově zaměřenou Španělskou socialistickou dělnickou stranu (*Partido Socialista Obrero Español, PSOE*). V Portugalské republice obdobně fungují vlády levicové Socialistické strany (*Partido Socialista, PS*) či pravicové Sociálně-demokratické strany (*Partido Social Democrata, PSD*). Ty po vítězství ve volbách vstupují do koalic s dalšími menšími stranami, se kterými spoluurčují politické směřování své země, ať už ve vnitřních či mezinárodních otázkách. Španělská vláda obvykle otázku sporného území Olivenza nijak nereflektuje, nejspíše z toho důvodu, že k tomu není přiměna vnějšími okolnostmi. Vláda Portugalské republiky také žádné oficiální kroky nepodniká, což lze vysvětlit například tím, že nemá zájem o vyvolávání sporů se svým nejsilnějším ekonomickým partnerem.

³⁴ <http://www.elperiodicoextremadura.com/noticias/noticia.asp?pkid=362510>

5. Současný stav území Olivenza

5. 1. Demografická struktura území Olivenza³⁵

Přibližně od počátku 90. let má demografický vývoj v regionu klesající tendenci. K tomuto fenoménu přispívá i to, že v oblasti je přebytek pracovních sil v zemědělství a nedostatek pracovních příležitostí v jiných oborech. Tuto situaci podstatnějším způsobem nezměnilo ani mírné zvýšení porodnosti v průběhu minulých pěti let.

Podle posledních odhadů žije na území Olivenza 11.906 obyvatel. A je to ponejvíce demografie jazyka, která vypovídá o kulturní příslušnosti obyvatel ke španělské či portugalské straně sporu. [Román-Busto et al. 2010: 129 – 131] Po začlenění území do Španělského království byla mluvená portugalština v oblasti odtržena od svých jazykových kořenů. Během první poloviny 19. století, v roce 1840, bylo zakázáno mluvit či vyučovat v portugalštině, a to i v soukromí. Portugalština tím ztratila původní společenskou prestiž a vzrůstající španělský vliv změnil především fonetiku a syntax místního jazyka. [Boléo 1992: 284] Socio-lingvistický úpadek v tomto případě šel ruku v ruce s výsledky silné kulturní asimilace. Především příslušníci nižších tříd, kteří se ocitli zcela odříznutí od svého tradičního jazyka a kultury, byli citlivější k vzrůstajícímu vlivu Španělska a postupně přestali používat svůj jazyk a dodnes povětšinou necítí žádnou potřebu se tomuto trendu bránit. Ve skutečnosti španělština byla, alespoň z počátku, považována za nejlepší prostředek sociálního pokroku, protože zde spojovala portugalsky mluvící nižší třídy s ekonomicky privilegovanými španělskými vrstvami.

Dnes je portugalština ve veřejném životě, v oblastech soudnictví a státní správy, spíše ignorována. V roce 1983 byla ministerstvem školství povolena výuka portugalštiny na základních školách jako volitelného předmětu a v první polovině 90. let byl na místní univerzitě vyučován i kurz pro dospělé. Po počátečním zájmu docházelo k postupnému ochladnutí nadšení a kurzy byly pro

³⁵ Není-li uvedeno jinak, informace pro tuto kapitolu byly čerpány ze studie Evropské komise (*The Euromosaic study*), název *Portuguese in Spain*. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/education/languages/euromosaic/doc4424_en.htm.

nedostatek žáků zrušeny. Přestože statutární zákony autonomního regionu Extremadura nepodporují zachování portugalského kulturního dědictví, není jimi ani nijak potlačováno. Dlouhodobé soužití dvou skupin různě mluvících obyvatel regionu je nejlépe vidět na příkladu, kdy je většina místních názvů psána v tradiční portugalské formě, ale jména či příjmení obyvatel jsou upravována podle pravidel kastilského pravopisu.³⁶ Rozhlasové stanice, televizní stanice i tisk využívají jazyk španělský. Každý má ovšem možnost objednat si i služby portugalských sdělovacích prostředků. Spisovná portugalština je však poměrně vzdálená od nářečí „*oliventino*“ využívaného přibližně pětinou obyvatel oblasti a problémy s porozuměním v nich mohou vzbuzovat pocit, že nemá smysl předávat tento dialekt dalším generacím. [De Andrés-Díaz 2007: 133 – 134]

Především během posledních několika let lze sledovat kulturní spolupráci mezi regionem Olivenza a sousedními oblastmi v Portugalsku jako poměrně intenzivní. Město Olivenza má partnerské vazby například s portugalskými městy Elvas, Portalegre a Leiria a vytváří mezi sebou četná přes hraniční spolky a sdružení. Nicméně neústupnost portugalských iredentistických organizací v uznávání mezinárodních hranic provokuje úřady v Olivenze k ukončení jakékoli podpory pro rozvoj kulturního dialogu.

Následující údaje, pocházející ze sčítání lidu v roce 1994, ukázaly, že počet občanů běžně hovořících portugalsky byl v daném období 3.645, tj. 34 % z celkového počtu obyvatel. Většina z nich přitom byla starší 50 let a bilingvní. V průběhu posledního století bylo v daném regionu stále těžší vystačit s komunikací vedenou pouze v portugalštině, ačkoli ještě kolem roku 1960 zde žilo více jak 60% populace hovořící portugalsky. V současnosti se místním dialektem „*oliventino*“ dorozumívá již jen zhruba jedna pětina z celkového počtu obyvatel. V rámci 48. bodu Evropské charty regionálních či menšinových jazyků z roku 2008 je dokonce uvedeno, že odborná rada neobdržela žádné informace o využití portugalštiny v regionu Extremadura, zejména oblasti

³⁶ http://www.elpais.com/articulo/espana/pueblo/portugues/Espana/elpepiesp/20061204elpepinac_12/Tes

Olivenza.³⁷ Jedním z faktorů, který přibližně od 50. let dvacátého století determinuje tento trend, je i stále nižší míra mezigeneračního předávání ústní formy jazyka, což je důsledkem socio-ekonomické nadřazenosti španělštiny v dané oblasti. Dalším faktorem, který se podílí určitou měrou na této situaci, je zvyšující se nutnost využívání anglického jazyka, který se na rozdíl od portugalštiny globálně užívá jak ve světě obchodu, tak i v oblasti informačních technologií. Lze říci, že dialekt portugalštiny je ve sporném regionu Olivenza téměř před zánikem.

5. 2. Postoj současných obyvatel území

Uběhlo již více jak 200 let, kdy španělská oblast Olivenza byla součástí portugalského území. Lze tak pozorovat vlivy obou kultur, jejich vzájemné vztahy a míšení. Subjektivní postoj místních obyvatel v otázce sporného území může mít relevantní hodnotu při jejím případném projednávání. V oblasti Olivenza, jak je uvedeno výše, žije přibližně 11.906 obyvatel. Většina z nich nepovažuje tuto problematiku za příliš aktuální a domnívá se, že v současnosti žijí na právoplatně španělském území, které zároveň čerpá ze své portugalské minulosti. Je možné tím čerpat z toho nejlepšího, co oba kulturní světy nabízejí.³⁸ Fungují zde ale i iredentistické skupiny, které usilují o znovu připojení Olivenzy k současné Portugalské republice. Nejvýznamnější z nich je výše zmiňovaná Společnost přátel Olivenzy.

Společnost přátel Olivenzy čítající více než 500 členů je nejvýraznějším iredentistickým uskupením. Ve své ustavující proklamací uvádí přesvědčení, že španělská ilegální okupace oblasti Olivenza je nesnesitelnou urážkou národní cti a důstojnosti. Praktická činnost organizace se zaměřuje na podporu portugalského kulturního dědictví, vlasteneckých ideálů a především na znovu začlenění Olivenzy do portugalského území.³⁹ Občasné znovu otevření otázky, ať už v médiích či na půdě parlamentu, je většinou důsledkem aktivit právě

³⁷ http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/SpainECRML2_es.pdf

³⁸ <http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/321383257/abstract/12E68573DEF52588288/2?accountid=35514>

³⁹ <http://www.olivenca.org/proclamacaoConstitutiva.htm>

tohoto uskupení. Prohlášení, která vydává, ovšem nelze brát jako obecně platný názor na problematiku. Odhadem je možné říci, že s touto ideou se ztotožňuje zhruba 1.000 místních obyvatel, což nedosahuje ani jedné desetiny z celkového počtu. Každý, kdo souhlasí s navrácením území pod portugalskou správu má možnost podepsat petici s názvem Právní postavení Olivenzy („*O Estatuto Jurídico de Olivença*“), která bude doručena ministerstvu zahraničních věcí a je pro snazší dostupnost zveřejněna i prostřednictvím internetových stránek.⁴⁰ Jejím iniciátorem je právě Skupina přátel Olivenzy, která se jejím prostřednictvím snaží získat větší podporu pro svoji činnost.

V případě oficiální roviny, portugalská vláda není přímo zapojena do kampaní této organizace a nepodniká žádné kroky pro znovuzískání území. Na internetovém portálu portugalské ambasády ve Španělsku je zveřejněn oddíl pojednávající o bilaterálních vztazích mezi Portugalskem a Španělskem. Problematika Olivenzy zde není vůbec zmíněna, na rozdíl od četné spolupráce na všech úrovních vzájemných vztahů.⁴¹ Ovšem z článku 5 oddílu základních principů portugalské ústavy vyplývá, že dle platných zákonů by nemělo být možné uznat španělskou svrchovanost nad územím. Přímou se zde mimo jiné uvádí, že Portugalsko zahrnuje území historicky definované na evropský kontinent a souostroví Azory a Madeira.⁴² A v návaznosti stát nesmí odcizit jakoukoli část portugalského území, nebo právo na svrchovanost, kterou vykonává nad oblastí, s výjimkou úpravy hranic.⁴³ Na portugalských úředních mapách není v oblasti Olivenza vyznačena státní hranice.

Situací, která panuje na sporném území, se zabývají i média, ovšem spíše nárazově. Pro britský deník *The Daily Telegraph* poskytlo i několik místních obyvatel své vyjádření k situaci. Většina se stejně jako Jose Emilio Seranon domnívá, že: „*Město bylo portugalské. To jsou naše kořeny, ale to bylo dávno.*

⁴⁰ <http://www.peticaopublica.com/PeticaoVer.aspx?pi=P2009N53>

⁴¹ <http://www.embajadaportugal-madrid.org/es/todo-sobre-portugal/relaciones-bilaterales-luso-espanolas.html>

⁴² „*Portugal abrange o território historicamente definido no continente europeu e os arquipélagos dos Açores e da Madeira.*“ Dostupné z WWW:

<http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constituicao/Pages/constituicao_p01.aspx>.

⁴³ „*O Estado não aliena qualquer parte do território português ou dos direitos de soberania que sobre ele exerce, sem prejuízo da rectificação de fronteiras.*“ Tamtéž.

*Naše kultura se změnila. Další generace již mluví španělsky.*⁴⁴ Podle tohoto článku se dokonce prezident regionu Extremadura vyjádřil o aktivitách Skupiny přátel Olivenza jako o „*práci hrstky šilenců*“.⁴⁵

Obecný postoj k situaci tak asi nejlépe vystihuje organizace s názvem *Além Guadiana*⁴⁶. Jedná se o sdružení zabývající se uchováním jedinečné sociálně-kulturní identity území Olivenza, které se snaží podporovat soužití prvků z obou sousedících zemí. Označují sami sebe za organizaci přísně kulturní, bez jakékoli závislosti na státních hranicích nebo politické ideologii. To ve výsledku vyznívá jako přání většiny současných obyvatel sporné oblasti Olivenza.⁴⁷

5. 3. Rozbor důvodů sporu, etnicita versus strategická oblast

Současná situace regionu neodpovídá jeho poměrně významnému postavení v historii. Ekonomická situace je obecně považována za nestabilní. Vzhledem k tomu, že se Olivenza nachází v jedné z nejchudších oblastí Španělského království, i životní úroveň místního obyvatelstva je výrazně pod celostátním průměrem. Soudobá struktura ekonomiky je založena zejména na sezónních aktivitách v zemědělství, kterými se zabývá přibližně polovina populace – v zimním období je to sklizeň oliv a v letní sezóně sklizeň ovoce a obilovin. Zemědělská produkce výrazně převyšuje průmyslovou či zpracovatelskou produkční výrobu. Obyvatelstvo žijící v okolních oblastech města Badajoz také využívá možnost práce ve službách či stavebním průmyslu. Dlouhodobá strukturální hospodářská zaostalost oblasti vede mimo jiné i k poklesu tradiční hospodářské výměny se sousedními regiony.⁴⁸ V současnosti je tedy území Olivenza v ekonomické oblasti poměrně nevýznamná.

Postupnou ztrátou ekonomické pozice se Olivenza ještě více přiblížila ke ztrátě strategické hodnoty pro oba zúčastněné státy. V minulosti byla zásadní

⁴⁴ <http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/317568157/12E68573DEF52588288/21?accountid=35514>

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ *Além Guadiana* lze volně přeložit jako „kromě“ či „mimo (řeky) Guadiany“.

⁴⁷ <http://www.alemguadiana.com/portugues/quienes%20somos%20por/espanol.html>

⁴⁸ Tamtéž.

strategická hodnota území z vojenského hlediska, ta však postupně klesala již od druhé poloviny 19. století. Po začlenění obou států do mezinárodních organizací typu OSN⁴⁹, NATO⁵⁰ a Evropské Unie⁵¹ došlo k pochopitelné devalvaci vojenského významu oblasti. K Schengenskému prostoru přistoupily oba státy v roce 1995. Hledisko strategicky významné oblasti je tedy spíše jen odkazem minulosti, než aktuálním důvodem k rozporům mezi oběma státy.

Etnická příslušnost místních obyvatel je další možnou příčinou sporů v dnešním světě. V roce 2003 CIA ve své výroční zprávě tzv. World Factbook⁵² označila oblast Olivenza za jednu z mezinárodních zón konfliktu. Toto prohlášení zveřejnila poprvé s odůvodněním, že Portugalská republika pravidelně nárokuje území španělského města Olivenza.⁵³ Reakce oficiální reprezentace regionu Extremadura však byla poměrně překvapující. Ředitel příhraniční iniciativy, Sánchez Amor, situaci vysvětlil následovně: „*Problematiky oblasti Olivenza si nejsem vědom, případný spor není na pořadu jednání vlády a přáním španělské strany je pokračovat ve spolupráci se sousedním státem.*“⁵⁴ Toto prohlášení lze považovat za vyjádření obecného názoru, který v regionu panuje. Dřívější etnické spory, které byly pravděpodobně podstatné na počátku 19. století, dnes nejsou pro většinu obyvatel příliš relevantní.

Nejviditelněji se v etnické rovině sporu projevuje iredentistická skupina *Grupo dos Amigos de Olivença*, která bojuje za připojení území k Portugalské republice. Deklaruje, že Olivenza je ilegálně okupované území, které mělo být navráceno Portugalsku na základě několika tezí, které blíže rozebírá na svých

⁴⁹ Obě země začleněny roku 1955 [<http://www.un.org/en/members/index.shtml>].

⁵⁰ Portugalsko začleněno roku 1949, Španělsko 1982 [http://www.nato.int/cps/en/SID-3B332656-98D91848/natolive/nato_countries.htm].

⁵¹ Obě země začleněny roku 1986 [http://europa.eu/about-eu/member-countries/index_cs.htm].

⁵² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2070.html>

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/po.html#Issues>

⁵³ <http://www.elperiodicoextremadura.com/noticias/noticia.asp?pkid=70261>

⁵⁴ Sánchez Amor *explicó que una supuesta disputa por Olivenza „no está en las agendas ni del Gobierno español ni del portugués“. Por ello, agregó que „hasta donde yo sé, no existe ningún conflicto territorial abierto entre España y Portugal, y nuestra voluntad es seguir con la cooperación que mantenemos con el país vecino sin inventar litigios que no se ajustan a la realidad.“* Tamtéž.

internetových stránkách.⁵⁵ Vystupuje jako zástupce oficiálních zájmů Portugalské republiky, nemá však jak skutečnou vládní podporu, tak ani oporu širší veřejnosti.

Obecně lze říci, že svůj význam měl strategický i etnický rozměr sporu. Nadvláda nad oblastí Olivenza byla výhodná především díky poloze na hranicích států, což zvyšovalo její hodnotu zejména ze strategického, vojenského i obchodního hlediska. Tento faktor však v současném světě mírových mezinárodních společenství postrádá svoji důležitost. Členství obou států v těchto společenstvích odsouvá tento starý územní spor na nižší úroveň bilaterálních vztahů. V etnickém rozměru neshod se jedná o situaci podobnou téměř všem hraničním oblastem. Obyvatelé mají často předky na obou stranách hranice a nelze přesně určit, jaká je jejich etnická příslušnost. Je ovšem třeba zmínit, že většina dnešních obyvatel regionu hovoří španělštinou jako svým mateřským jazykem. Tento fakt může být vodítkem k subjektivnímu etnickému sebeurčení, které výhledově zřejmě vyřeší samotnou podstatu sporu.

5. 4. Právní stránka současného stavu

V současné době patří sporné území Olivenza Španělskému království, které si ho nárokuje na základě vojenského dobytí z 10. května 1801. Dobytí je formálně právně upraveno ve smlouvě z města Badajoz z 6. června téhož roku. Z portugalských zdrojů přesto vyplývá několik argumentů, většinou založených na tvrzeních vévody z Palmela, které svrchovanost zpochybňují. Byly vytvořeny zejména v letech 1814 – 1819 (tedy krátce po anexi). K hlavním sporným otázkám patří: smlouvy podepsané pod nátlakem jsou neplatné; platnost smlouvy z města Badajoz z roku 1801 a zároveň její zrušení smlouvou z Paříže z roku 1814; válečný stav ruší dříve uzavřené mírové dohody; zrušení dohody vydáním manifestu; článek 105 závěrečného aktu Vídeňského kongresu a právně nezakotvená jasná hranice mezi oběma zeměmi.

⁵⁵ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

Lze položit otázku, zda se v budoucnosti některý z těchto argumentů může stát právním základem, na němž bude možné prokázat tezi o nelegitimnosti španělské svrchovanosti nad územím Olivenza?

Prvním sporným bodem je teze o neplatnosti smluv podepsaných pod nátlakem.⁵⁶ Tuto argumentaci můžeme do značné míry zpochybnit na základě aplikace principu retroaktivity, který je zakotven v jednom z článků Vídeňské úmluvy z roku 1969, tedy současné mezinárodněprávní úpravy smluvního práva.⁵⁷ Princip retroaktivity vyžaduje zvažování všech právních aktů ve světle zákonů, které byly platné, když k události došlo [kol. autorů, *Recognition in International Law*: 59⁵⁸]. Jinými slovy, nelze revidovat právní akty z minulosti podle dnešních právních úprav. V roce 1801 byla mezi Portugalskem a Španělskem uzavřena klíčová smlouva ve městě Badajoz a dle soudobého mezinárodního práva se uznávala legitimita dobytí bez ohledu na to, zda byla smlouva potvrzující dobytí podepsána pod vojenským nátlakem, nebo ne.

Další nesrovnalost se týká uznání platnosti jak samotné smlouvy z Badajoz, tak i jejího výkladu. Při její revizi ji iredentistická⁵⁹ literatura předem oklešťuje tím, že odmítá jakékoli ohledy na historický kontext doby a na politické podmínky, za nichž byla podepsána, a soustřeďuje se výhradně na její přesné znění. Tento výklad nezohledňuje fakt existence dvojité smlouvy (viz. kapitola 3. 2.), ale zvažuje ji pouze jako jediný smluvní akt.⁶⁰ S ohledem na historický kontext doby vychází v této souvislosti najevo, že „válka pomeranče“ byla motivována tlakem ze strany Napoleona, v té době nejvyššího

⁵⁶ http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberaniae

⁵⁷ Vídeňská úmluva o smluvním právu (*Vienna Convention on the Law of Treaties*). Dostupné z WWW: <http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf>.

⁵⁸ Tato kniha *Recognition in International Law* je dostupná on-line na WWW: <http://books.google.cz/books?id=Cmw3AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=recognition+of+international+law&hl=cs&ei=LmeoTY6XM4_6sgbonbSTCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCkQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>. Bohužel není dostupný rok vydání na google.books ani v archívu Cambridge university, která knihu vydala.

⁵⁹ Iredentismus (*iredentism*) – politická ideologie zabývající se spojením části jiného státu s vlastní národnostní menšinou. Vznik z *terre irredente* v Itálii 19. století. Zde zástupci menšiny snažící se připojit oblast Olivenzy k Portugalské republice.

⁶⁰ Argument o neplatnosti smlouvy z města Badajoz (*Nullity of the Treaty of Badajoz*). Dostupné z WWW: <http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm>.

francouzského konzula, na Španělské království. Jeho zájmem bylo motivovat Španělsko k vyvinutí tlaku na Portugalsko, které mělo pomoci uskutečnit jeho plány uzavřením svých přístavů pro britské loďstvo. Ačkoli se tedy celý scénář odehrával na Pyrenejském poloostrově, konflikt měl kořeny jinde. Kampaň z roku 1801 byla v podstatě předehrou k boji, který se měl rozhořet o několik let později mezi oběma hegemoniemi, jež polarizovaly tehdejší mezinárodní vztahy: kontinentální francouzskou versus námořní anglickou. V oné bleskové válce byly tudíž tři bojující strany: Francie a Španělsko jako spojenci proti Portugalsku, ponechanému Velkou Británií bez spojenecké pomoci.

Na počátku války, dříve než francouzské vojsko dorazilo k hranicím Portugalska, španělská armáda už obrátila průběh ve svůj prospěch. Bylo by v podstatě logické, aby tehdejší vítězní spojenci uzavřeli s poraženým Portugalskem jedinou mírovou smlouvu. Namísto toho se však rozhodlo o uzavření dvou smluv – jedné mezi portugalským a španělským dvorem, druhé mezi Portugalskem a Francií. Ovšem už v úvodních klauzulích byly obě úmluvy popsány jako provázané, aby bylo formálně zachováno zdání aliance, jak je zmíněno výše.

Tato strategická klička pocházela od zástupce španělské strany, Manuela Godoye. Jedním z hlavních uvažovaných důvodů tohoto kroku bylo vyhnout se situaci, kdy by španělsko-portugalská smlouva po svém uzavření potřebovala francouzskou ratifikaci. Té bylo možné dosáhnout pouze v případě, že by pomohl Francii dobýt a obsadit nová území, jak se zavázal v paktu o agresi, jenž „válce pomeranče“ předcházela. Ovšem to nebylo primárním politickým cílem španělské diplomacie a proto byla válka ukončena, jakmile Portugalsko formálně přistoupilo na uzavření přístavů pro britské loďstvo.

Španělský ministr Godoy si přes Napoleonovu nespokojenost za mírovou smlouvou pevně stál a francouzské jednotky, které dorazily až k městu Ciudad Rodrigo, samy o sobě na okupaci Portugalska nestačily. Napoleonovi nezbývalo než se pokusit vnutit ministru Godoyovi nový pakt. Ten byl uzavřen v Madridu 29. září 1801, avšak v úvodních klauzulích neobsahuje jedinou zmínku o

čemukoli, co by jej vztahovalo k jakékoli jiné uzavřené dohodě. [Strobel 2008: 7 – 8]

Pro pochopení kořenů portugalského nároku na oblast Olivenza je tedy potřeba nejprve objasnit nezávislost portugalsko-španělské a portugalsko-francouzské smlouvy podepsané v městě Badajoz 6. června 1801. Smlouva mezi španělskou a portugalskou monarchií byla ratifikována Karlem IV. a Janem VI. Ovšem portugalsko-francouzská smlouva z téhož dne se stala pouze historickým dokumentem, protože mu chyběla ratifikace jedné ze zúčastněných stran. Nikdy se mu proto nedostalo faktické právní platnosti.

Tato skutečnost neměla žádnou podmiňující platnost na smlouvu španělsko-portugalskou, ani ve svém důsledku nezpochybovala naprostou zákonnost postoupení Olivenzy, stanovené v jejím III. článku. A to i přesto, že v úvodních klauzulích obou smluv se lze dočíst, že všechny tři válčící mocnosti *„se shodly na podpisu dvou smluv, aniž by ve své podstatě byly víc než jednou smlouvou, neboť uvedené záruky jsou reciproké a nebudou platné v žádné z nich, bude-li zjištěno porušení kteréhokoli článku v nich obsaženého.“*⁶¹

Tezi lze uzavřít následujícím způsobem. „Válka pomeranče“ byla ukončena třemi smlouvami, z nichž si svou zákonnou platnost uchovala pouze ta z 6. června 1801, v níž Portugalsko postoupilo Španělsku město Olivenzu a celé jeho území až k řece Guadiana. Portugalsko-francouzská smlouva z téhož dne nikdy nevstoupila v platnost, jelikož ji francouzská strana neratifikovala. Poslední zmiňovaná, smlouva z Madridu z 29. září 1801, bez jakékoli provázanosti s ostatními dohodami, byla Pařížskou smlouvou o čtrnáct let později řádně zrušena, jak je uvedeno níže.⁶²

Na tento problém navazuje argument o anulování smlouvy z města Badajoz další smlouvou z Paříže z roku 1814.⁶³ Třetí článek dodatku ke smlouvě obsahuje text, přímo se zabývající nadneseným problémem: *„Přestože všechny*

⁶¹ „*Convinieron en firmar dos tratados, sin que en la parte esencial sean más que uno solo, pues la garantía es recíproca, y ésta no será válida en ninguno de los dos si se verifica infracción en cualquiera de los artículos que en ellos se expresan.*“ Dostupné z WWW: <http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberania>.

⁶² Tamtéž.

⁶³ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

smlouvy, dohody a akty uzavřené mezi oběma mocnostmi před válkou pozbývají faktické platnosti právě v důsledku válečného stavu, nejvyšší místa smluvních stran nicméně považují za vhodné znovu jednoznačně prohlásit uvedené smlouvy podepsané v Badajoz a v Madridu roku 1801 a úmluvu podepsanou v Lisabonu roku 1804, za neplatné a bez jakékoli účinnosti, pokud jde o Portugalsko a Francii.⁶⁴ Z tohoto dodatku lze jasně odvodit, že i za předpokladu, podle kterého by francouzská a španělská smlouva z Badajozu tvořily jediný právní nástroj, III. článek dodatku ke smlouvě z Paříže by stejně nepopíral platnost jiné části než té, která se týká Portugalska a Francie. Námitka vznesená příslušníky iredentistického hnutí slouží k prokázání pravého opaku toho, co se s její pomocí snaží ve svých pramenech obhájit.

Další tvrzení, na kterém Skupina přátel Olivěny zakládá svůj nárok, zní: *válečný stav anuluje všechny předchozí mírové smlouvy.*⁶⁵ Během první poloviny 19. století bezpochyby došlo k porušení mnoha různých článků smlouvy. Španělská strana se provinila proti dohodě například smlouvou z Fontainebleau a následnou francouzsko-španělskou invazí na portugalské území v roce 1807. To ale nelze považovat za dostatečný důvod pro zneplatnění španělské nadvlády. Mezinárodní právo neumožňuje, aby se smlouva stanovující jakékoli územní hranice zrušila v důsledku nároků vznesených jednou ze smluvních stran, přestože vyplývají z aktuálních okolností. Klauzule *rebus sic stantibus*⁶⁶, která doplňuje známé *pacta sunt servanda*⁶⁷, se lze dovolávat jen u smluv s postupnou platností – například o platbě odškodného, o odzbrojení apod., ale nikdy ji nelze uplatňovat u smluv, jako je ta z města Badajoz, v nichž se vytyčuje územní hranice. Kdyby tomu tak totiž bylo, vyvstal by absurdní požadavek navrácení

⁶⁴ „*Aunque los tratados, convenciones y actos concluidos entre las dos Potencias con anterioridad a la guerra queden anulados de hecho por el propio estado de guerra, las Altas Partes contratantes creyeron, no obstante, conveniente, declarar de nuevo expresamente que los citados tratados firmados en Badajoz y en Madrid en 1801 y la Convención firmada en Lisboa en 1804, quedan anulados y sin ningún efecto, en lo que se refiere a Portugal y a Francia.*“ Smlouva z Paříže z roku 1814. Dostupné z WWW: <http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberaniae>.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ *Rebus sic stantibus* – smluvní ustanovení, že určitý právní poměr trvá jen za nezměněných okolností.

⁶⁷ *Pacta sunt servanda* – princip, že smlouvy je třeba dodržovat; zásada pocházející z římského práva.

věcí do předválečného stavu. Přitom však právě teritorium „je samotnou definicí států. Co se jeho týká, je zbaveno jakékoli podřízenosti okolnostem.“ [Reuter 1972: 181]

Následujícím bodem, který lze nalézt v dokumentech iredentistických skupin jako sporný, je manifest prince Joãoa, který v něm prohlásil klíčovou smlouvu z města Badajoz za zrušenou.⁶⁸ Manifest byl slavnostně zveřejněn 1. května 1808 v Rio de Janeiru a mimo jiné prohlašuje následující: „*Jeho milost Regent prohlašuje za neplatné a zrušené všechny smlouvy, jež nás francouzský císař donutil podepsat, zejména ty z Badajozu a Madridu z r. 1801 a smlouvu o neutralitě z r. 1804, neboť je sám porušoval a nikdy nerespektoval.*“⁶⁹ Otázkou zůstává, jak může ovlivnit zákonnou platnost smlouvy z města Badajoz mezi Španělskem a Portugalskem a tudíž i legálnost španělské nadvlády nad Olivenzou? V případě jakéhokoli jednostranného prohlášení o neplatnosti smlouvy lze o jeho právním účinku vést polemiku. I za předpokladu, že by smlouvy portugalsko-španělská a portugalsko-francouzská tvořily v tomto případě jedinou smlouvu, která by byla schválena všemi stranami, je snad možné považovat za zákonně zneplatněnou smlouvu, vytyčující hranici, jednoduše proto, že ji jedna z poškozených stran prohlásí ve slavnostním manifestu za neplatnou? Tento argument lze považovat za poněkud naivní. V obecné rovině by mělo rovnocenný význam tvrzení, že viník může anulovat rozsudek, který je nad ním vysloven.

Další častou příčinou sváru⁷⁰ je znění článku č. 105 závěrečného aktu Vídeňského kongresu z června 1815.⁷¹ Portugalsko v té době nedisponovalo dostatečnou politickou mocí, aby přinutilo vlastními silami Španělsko k navrácení oblasti Olivenza. Z tohoto důvodu využilo multilaterální

⁶⁸ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

⁶⁹ „*S.A.R. declara nullos e de nenhum effeito todos os Tratados que o Imperador dos Francezes o obrigou a assignar, e particularmente os de Badajoz e de Madrid em 1801, e o de neutralidade de 1804, pois que elle os infringiu e nunca os respeitou.*“ Dostupné z WWW: <http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberaniae>.

⁷⁰ <http://www.olivenca.org/usurpacao.htm>

⁷¹ Závěrečná smlouva z Vídeňského kongresu (*Final Act of the Congress of Vienna*). Dostupné z WWW: <http://en.wikisource.org/wiki/Final_Act_of_the_Congress_of_Vienna/General_Treaty#ART.CV>.

diplomatičké scény Vídeňského kongresu, na němž předneslo svůj požadavek. Byla to jedinečná příležitost, jelikož schůze mocností, které ve válce zvítězily, se nesla přesně v duchu principu navrácení hranic do jejich původní podoby. Strategie portugalské diplomacie však narazila na tři takřka nepřekonatelné překážky. Za prvé, Olivenza nepředstavovala území dobyté Francií, ale Španělskem. Za druhé, Španělsko se do Vídně dostavilo jako vítěz nad Napoleonem, nikoli jako jeho spojenec. Mělo v úmyslu dosáhnout odškodnění svých ztrát, a nikoli se zbavit legitimně nabytých oblastí. A v neposlední řadě, jediná mocnost, která by byla mohla zásadně podpořit portugalský nárok – Velká Británie – měla zájem přesně na tom, aby k navrácení sporného území nikdy nedošlo. Francouzsko-britský mír z města Amiens, uzavřený v říjnu 1801, schválil totiž nejen zábor oblasti Olivenza od Portugalska, ale také britský zábor ostrova Trinidad od Španělska. Revidovat úmluvu z Amiens v otázce Olivenzy by znamenalo otevřít dveře španělskému nároku na Trinidad ze strany Velké Británie. Tímto způsobem, dokazujícím jak paradoxní umí politika být, mělo Španělsko v tradičním spojenci Portugalska toho nejlepšího podpůrce nadvlády nad Olivenzou.⁷²

Navzdory těmto zásadním překážkám portugalský diplomat zastupující vévodu z Palmely dosáhl toho, že přiměl Kongres ke schválení článku o útěše. Portugalský nárok nebyl odmítnut, ale při jeho uznání nedošlo k uložení závazku na změnu stavu. Prohlášení, které tento fakt dokládá, je citováno výše v kapitole 3. 3. Zajímavé na citovaném 105. článku je, že ačkoli hypoteticky zavazuje všechny mocnosti (signatáře závěrečného aktu), reálně nezavazuje žádnou jednotlivou z nich. V případě Olivenza obdrželo Portugalsko utvrzení své politické porážky ve formě morálního triumfu, kdy byla uznána oprávněnost jeho vznesených nároků.

Roku 1817 se Španělsko prostřednictvím podpisu hraběte Fernána Núñeze přidalo k výše zmíněnému závěrečnému aktu z Vídně, svolujícíce „*vynasnažit se ze své strany o naplnění povinností vyplývajících z dotyčné*

⁷² http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberaniae

smlouvy, které by se mohly týkat Jeho Katolického Veličenstva.“ Článek 105 nicméně neurčil jako jednu z povinností španělské diplomacie navrátit Olivenzu Portugalsku. Článek stanovil pouze závazek multilaterálního zprostředkování ve věci poloostrovního sporu, tak aby bylo s použitím smírných prostředků dosaženo co nejrychleji navrácení sporného území s ohledem na právo. Tento závazek Španělsko naplnilo během tří let vyjednávání o navrácení Olivenzy na tzv. pařížské konferenci konané v letech 1817 – 1819, po zklamání z portugalské okupace území Banda Oriental v Uruguayi. [Sanz López 1993: 11]

Není tedy vhodné považovat problém navrácení Olivenzy Portugalské republice za záležitost právní, nýbrž morální. Skutečnost, že by smlouva z Badajoz byla teoreticky anulovatelná politickými rozhodnutími z roku 1817, neznamená v žádném případě, že by byla reálně zneplatněna – a to je jediné, co doopravdy zajímá právo. Hranice stanovená jakoukoli smlouvou se může legálně změnit výhradně jinou smlouvou téhož charakteru. Kdyby článek 105 skutečně ukládal povinnost, nezmiňovalo by se v něm přátelské prostřednictví mocností, neboť kde je stanovena povinnost, tam je jakékoli prostřednictví nadbytečné. A naopak, navrhne-li se smírčí proces, pak je to proto, že neexistuje žádná povinnost, jako například v článku 107 téhož aktu. Nelze zaměňovat prostřednictví s povinností, respektive etické ohledy se zákonem, tj. oprávněnost s právem. Přesněji řečeno, není to tak, že by se právo odvozovalo z oprávněnosti, nýbrž právě naopak, oprávněnost se odvozuje z práva.

V neposlední řadě, ani v ohledu čistě etickém by uvažované navrácení území Olivenza na kongresu ve Vídni nemělo přílišné oprávnění. Lze tvrdit, že postrádá skutečnou morální legitimitu stát, který zabral, po podpisu smlouvy z města Badajoz, území Sete Povos na jižní hranici Brazílie. A také, který v létě 1816 zaútočil na území tzv. Banda Oriental a v návaznosti na útok obsadil provincii Cisplatina až do doby, kdy byla roku 1826 přijata ústava Uruguayské republiky.⁷³

⁷³ http://www.dip-badajoz.es/publicaciones/reex/rcex_3_2001/estudios_03_rcex_3_2001.pdf

Posledním často využívaným argumentem příslušníků iredenty je teze, že na území Olivenza neexistuje jasně schválená hranice mezi oběma zeměmi.⁷⁴ Když Portugalsko a Španělsko roku 1864 definovalo své vzájemné hranice, v místě, kde se řeka Caia vlévá do řeky Guadiany, měla hraniční komise povinnost přerušit svou práci v důsledku portugalského odporu k uznání španělské svrchovanosti nad územím Olivenza. S pracemi se znovu začalo až roku 1926, ovšem pod územím Olivenzy, tam, kde se do řeky Guadiany vlévá potok Cuncos.⁷⁵

Od smrti vévody z Palmely zůstává portugalská diplomacie uvězněna v tomto rozporu. Z právního hlediska 105. článek postrádá bázi pro vznesení nároku, který je v současnosti nesplnitelný – což byl už roku 1815. Nějakým způsobem však je potřeba naložit s Palmelovým dědictvím, přítomným v kolektivní paměti národa a v jeho historiografii. Tento rozpor nutí iredentistická hnutí a částečně i portugalskou diplomacii zachovávat olivenký „spor“ ve stavu hibernace. To znamená zejména provádění vyjednávacích manévřů, kdykoli se v této zóně objeví problém, k němuž je třeba zaujmout jasný postoj. Jako příklad může sloužit například rekonstrukce mostu Punte de Ajuda, nebo záležitost přehrady Alqueva. Přestože se debatě a vznášení nároku vůči Španělsku na oficiální úrovni portugalská diplomacie vyhýbá, neoficiálně se problém stále dokola obchází, aniž by se vyřešil. Lze říci, že nevyznačená hranice v oblasti Olivenza nestojí v cestě vynikajícím vzájemným vztahům mezi oběma vládami. Ačkoli se na tom snadno přizívují iredentistické skupiny, které se považují za mluvčí poměrně nejasné portugalské pozice a jednoduše vykládají dějiny pouze ze svého pohledu.

⁷⁴ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

⁷⁵ http://www.dip-badajoz.es/municipios/municipio_dinamico/historia/index_historia.php?codigo=108&correo=olivenza&archivo=0#soberaniae

6. Závěr

Má práce na téma Olivenza: sporná oblast portugalsko-španělských vztahů, se věnovala problematice konfliktu Portugalska a Španělska v otázce území tzv. Olivenzy. Nadvláda nad touto oblastí je již po staletí předmětem rozporu mezi státy Iberského poloostrova. Problematiku jsem vyhodnocovala z pohledu demografické struktury, postojů obyvatel, míry strategické i ekonomické rentability oblasti s ohledem na důslednou analýzu historických událostí, které dovedly region do současného postavení. Z metodologického hlediska je práce jednopřípadovou studií (*intrinsic case study*), kde jsem použila metodu rozboru procesu (*process tracing*) a idiografickou metodu.

Zodpovězeny byly nejdůležitější otázky týkající se počátku konfliktu a příčin souvisejících s jeho vznikem. Z důkladného rozboru vyplynuly dvě události, které můžeme označit za klíčové pro prvopočátek sváru. Jednou je smlouva z Alcanizes, uzavřená v roce 1297, jejímž prostřednictvím se území stalo součástí Portugalska pod vládou krále Dinise. Za druhou lze považovat smlouvu z Badajoz uzavřenou po vojenském dobytí španělskou armádou v roce 1801, jíž byla oblast Olivenza přiřknuta Španělsku. Byl to právě výklad smlouvy z Badajoz, který z velké části zapříčinil vznik a eskalaci konfliktu zejména ze strany iredentistického hnutí.

Situaci lze vnímat ze dvou úhlů pohledu. První říká, že prostřednictvím smlouvy z Badajoz se historie smířila s geografii a Olivenza se vrátila Španělsku, jak tomu do 13. století bylo. Druhý, který zastává iredentistické hnutí, situaci interpretuje jako ilegální okupaci portugalského území a obyvatelstva. Rozborem argumentů iredentistického hnutí na základě relevantních informací jsem do značné míry zpochybnila právoplatnost předkládaných nároků. Dospěla jsem k závěru, že území právoplatně náleží Španělskému království na základě smlouvy z Badajoz z roku 1801. Nelze tedy vést diskusi o právní stránce sporu, ale pouze o té morální. I tu však můžeme do značné míry zpochybnit. Zaměřila jsem se také na vývoj situace v posledních několika letech, přičemž jsem nabyla dojmu, že předmět sporu je více či méně

aktuální již jen pro členy či sympatizanty iredentistického hnutí, kteří představují necelou desetinu obyvatel regionu.

Z historického hlediska jsem zjišťovala, zda lze tuto situaci považovat pouze za vymezení hranic, nebo jde o získání kontroly nad strategickou lokací či přírodním bohatstvím Olivenzy. V této části jsem učinila závěr, že v minulosti byla oblast zajímavá z hlediska vojenských strategických pozic, ale v současném světě mírových mezinárodních společenství, kam oba státy patří, pozbývá tato výhoda smysl. Navazující otázka přírodního bohatství se ukázala jako nepříliš podstatná, protože region Extremadura, kde se Olivenza nachází, je oblastí bez významnějších strategických surovin. Z těchto důvodů lze usuzovat, že se i v současnosti jedná pouze o konečné vymezení státní hranice.

S příslušností k tomu kterému státu souvisí rovněž otázka, proč se někteří obyvatelé Olivenzy považují za ilegálně okupované příslušníky Portugalské republiky a jaká je jejich skutečná demografická struktura. Reálnou strukturu jsem posuzovala ponejvíce podle demografie jazyka, která vypovídá o kulturní příslušnosti obyvatel ke španělské či portugalské straně sporu. Zde se ukázalo, že zhruba pětina z celkového počtu obyvatel se dorozumí místním dialektem portugalštiny, zvaným „*oliventino*“, a jejich počet stále klesá. To je dáno především tím, že dialekt užívá zejména starší generace, která postupně vymírá a nepředává znalost dalším pokolením. Většina místního obyvatelstva užívá jako svůj hlavní jazyk španělštinu. S největší pravděpodobností svoje cítění zakládají na tradici portugalské kultury, která je v oblasti i po mnoha staletích nadvlády stále přítomna. Obecný postoj k této problematice není nijak vyhraněný, majorita se domnívá, že žije právoplatně na španělském území, které má možnost čerpat to dobré co vychází z portugalské kulturní tradice. Tento postoj vyjadřuje například hnutí Além Guadiana, které neprosazuje žádnou politickou ideologii, ale zabývá se pouze kulturním rozvojem oblasti.

Dle platného mezinárodního práva náleží sporná oblast Španělskému království a je součástí autonomního regionu Extremadura. Na oficiální úrovni k novým jednáním v posledních letech nedochází. K uklidnění situace na této úrovni přispěl zejména přechod států k demokracii, evropská integrace a

spolupráce v rámci NATO. Dříve napjatá situace, která byla v minulosti často řešena vojenskými střety, se uklidnila během druhé poloviny 20. století a v tomto stavu setrvává. Neoficiálně však iredentistické skupiny mají snahu spornou otázku znovu otevřít. Lze říci, že je to především zpráva CIA WorldFactbook, zmiňovaná výše, a aktivity Spolku přátel Olivenzy, které spor činí stále aktuálním.

Vlastní text práce bez titulní strany, prohlášení, anotací, příloh, seznamu literatury a schválených tezí má celkem 12.036 slov, 87.497 znaků s mezerami, tj. celkem 41 normostran.

7. Summary

My diploma thesis „Olivenza: the disputed area of the Portuguese-Spanish relations”, was about lying to the Portuguese-Spanish border, whose domination is the subject of dispute for centuries. This is intrinsic case studies using the analysis process and process tracing.

The first part described developments since its inception in the fall of undemocratic regimes in Portugal and Spain, as well as their development under the current democratic groups and finally the current situation. Following part answered the important questions about the conflict and the causes associated with its creation. One of the main causes is Treaty of Badajoz, which was closed after a military conquest by the Spanish Army in 1801. And it was the interpretation of the Treaty, which is largely brought about the emergence and escalation of conflict, particularly by irredentist movement.

The situation can be viewed from two sides. The first says that through the Treaty of Badajoz reconciled with the history and geography Olivenza returned to Spain, as the 13th century. The second, who is of irredentist movements, the situation is interpreted as an illegal occupation of the Portuguese territory and population. By analyzing the movement irredentist arguments based on relevant information to a large extent, I questioned the validity of claims submitted. I have come to the conclusion that the territory rightfully belongs to the Kingdom of Spain.

I have also focused on developments in the last few years, and I got the impression that the subject of the dispute is more or less up to date has only to members or sympathizer of irredentist movement. To calm the situation at this level thanks mainly to the transition state to democracy, European integration and cooperation within NATO. Before the tense situation in the past was often resolved by military conflict, calm down during the second half of the 20th century and remains in this state. Unofficially, however, irredentist groups tend to reopen the controversial issue.

8. Seznam literatury a zdrojů

1) Neperiodická literatura

- BEEVOR, A. (2001). *The Spanish civil war*. Vyd. 2. New York: Penguin. 352 s. ISBN: 0141001488.
- BELL, A. F. G. (2009). *Portuguese portraits*. Vyd. 2. LLC: BiblioLife. 170 s. ISBN: 1110892039.
- BOLÉO, M. P. (1992). *Revista portuguesa de filologia*. Vyd. 1. Coimbra: Universidade de Coimbra. Svazek 20.
- BUTLER, G. G.; MACCOBY, S. (2003). *The Development of International Law*. Vyd. 2. New Jersey: The Lawbook exchange, ltd. 566 s. ISBN: 1-58477-215-8.
- CAJAL, M. (2003). *Ceuta, Melilla, Olivenza y Gibraltar: ¿dónde acaba España?*. Vyd. 1. Spain: Siglo XXI. 310 s. ISBN: 978-84-323-1138-3.
- CHAPMAN, T. (1998). *The Congress of Vienna: origins, processes and results*. Vyd. 1. London: Routledge. 110 s. ISBN: 0-415-17993-9.
- CONSIGLIERI, C. (2001). *Olivença: reflexões sobre usurpação e aculturação*. Vyd. 1. Spain: Garrido Editores. 203 s. ISBN: 9-7284-7141-6.
- CORTADA, J. W. (1994). *Spain in the nineteenth-century World*. Vyd. 1. UK: Greenwood Press. 176 s. ISBN: 0-3132-7655-2.
- DIFFIE, B. W.; WINIUS, G. D. (1977). *Foundations of the Portuguese empire, 1415-1580*. Vyd. 2. USA: University of Minnesota. 533 s. ISBN: 0-8166-0782-6.
- ELLIOT, J. H. (2002). *Imperial Spain 1469-1716*. Vyd. 2. USA: Penguin. 429s. ISBN: 0-1410-0703-6.
- ESDAILE, C. J. (2003). *The Peninsular War*. Vyd. 1. New York: Palgrave Macmillan. 587 s. ISBN: 1-4039-6231-6.
- FREY, L.; FREY, M. (1995). *The Treaties of the war of the Spanish Succession: an historical and critical dictionary*. Vyd. 1. USA: Greenwood Press. 576 s. ISBN: 0-313-27884-9.

- GALLAGHER, T. (1983). *Portugal: a twentieth-century interpretation*. Vyd. 1. Manchester: Manchester University Press. 278 s. ISBN: 0-7190-0876-X.
- JONES, M.; MCKITTERICK, R. (2000). *The New Cambridge Medieval History: c. 1300-c. 1415*. Vyd. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 1142 s. ISBN: 0-521-36290-3.
- KAMEN, H. (2005). *Spain, 1469-1714 : a society of conflict*. Vyd. 3. Great Britain: Edinburgh Gate. 326 s. ISBN: 0-582-78464-6.
- KRAMSCH, O. T.; HOOPER, B. (2004). *Cross – border governance in European Union*. Vyd. 1. Oxfordshire: Routledge. 179 s. ISBN 0-415-31541-7.
- Kol. autorů. ⁷⁶ *Recognition in International Law*. Vyd. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 447 s. ISBN: 1001284348, 9781001284347. Dostupná na WWW: <http://books.google.cz/books?id=Cmw3AAAAIAAJ&printsec=frontcover&dq=recognition+of+international+law&hl=cs&ei=LmeoTY6XM4_6sgbonbSTCA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCkQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>.
- MAR-MOLINERO, C.; SMITH, A. (1996). *Nationalism and the Nation in the Iberian Peninsula: Competing and Conflicting Identities*. Vyd. 1. Great Britain: Berg Publishers. 256 s. ISBN 1-8597-3175-9.
- MARTINEZ, M. M. (1997). *Olivenza y el Tratado de Alcañices*. Vyd. 1. Spain: Ayuntamiento. 81 s. ISBN: 8-4923-5280-9.
- MCALISTER, L. N. (1984). *Spain and Portugal in the New World, 1492-1700*, Svazek 3. Vyd. 3. USA: University of Minnesota. 585 s. ISBN: 0-8166-1216-1.
- MCDONOGH, G. W. (2009). *Iberian Worlds*. New York: Vyd. 2. Routledge. 336 s. ISBN: 0-415-94771-5.
- MILLER, F. P.; VANDOME, A. F.; MCBREWSTER, J. (2009). *Portuguese Restoration War*. Vyd. 1. VDM Publishing House Ltd. 62s. ISBN: 6-1300-7767-X.

⁷⁶ Rok vydání není dostupný na google.books ani v archívu Cambridge university.

- MOORE, N., WHELAN, Y. (2007). *Heritage, memory and the politics of identity: new perspectives on the cultural landscape*. Vyd. 1. USA: Ashgate Publishing Company. 153 s. ISBN: 978-0-7546-4008-0.
- NICOLSON, H. (2000). *The Congress of Vienna: a study in allied unity: 1812-1822*. Vyd. 2. USA: First Grove Press Edition. 320 s. ISBN: 0-8021-3744-X.
- OMAR IZA, A. (2004). *International water governance: conservation of freshwater ecosystems*. Vyd. 1. Gland, Cambridge: The World Conservation Union. 324s. ISBN: 2-8317-0815-X.
- REUTER, P. (1972). *Introducion au droit des traités*. Vyd. 1. France: PUF. 251 s. ISBN: 978-2-130-47263-6.
- SANZ LÓPEZ, V. (1993). *La Conferencia de París sobre la Banda Oriental*. Vyd. 1. Argentina: Biblioteca de la Academia Nacional de la Historia. 367 s. ISBN: 9-8022-2747-1.
- SORIANO, S. J. L. (1867). *Historia da guerra civil e do estabelecimento do governo parlamentar em Portugal*. Vyd. 1. Lisboa: Imprensa nacional. 735 s.
- STEPHENS, H. M. (2008). *Revolutionary Europe, 1789-1815*. Vyd. 1. Charleston: BiblioLife. 440 s. ISBN: 0-5592-5438-5.
- STROBEL, T. (2002). *A “Guerra das Laranjas” e a “Questão de Olivença” num contexto internacionál*. Vyd. 1. Germany: GRIN Verlag. 32 s. ISBN: 978-3-640-15514-9.

2) Periodická literatura

- BLACK, S. J. (1979). *Olivenza: An Iberian "Alsace-Lorraine"*. The Americas. Vol. 35, Issue 4 (duben 1979), s. 527-537. ISSN: 00031615.
- DE ANDRÉS-DÍAZ, R. (2007). *Linguistic borders of the Western Peninsula*. International Journal of the Sociology of Language. Vol. 184, Issue 1(2007), s. 121-138. ISSN: 01652516

ROMAN - BUSTO, J.; FUSTER, V.; COLANTONIO, S.; ZULUAGA, P.; BLANCO, M. J.; GUARDADO-MOREIRA, M. J. (2010). *Mate choice in Olivenza: Influence of border change on spanish-portuguese lineages. Journal of Biosocial Science*. Cambridge, Vol. 42, Issue 1 (leden 2010), s. 129-140. ISSN: 00219320.

3) Dokumenty

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků, Aplikace charty ve Španělsku (*Carta Europea De las Lenguas Regionales o Minoritarias, Aplicación de la Carta en España*). Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW: <http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/SpainECRML2_es.pdf>.

Listina o ratifikaci úmluvy Dodatkového protokolu mezi Španělskem a Portugalskem, Sbirka zákonů (*Boletín Oficial del Estado*). Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW: <<http://www.boe.es/boe/dias/1969/04/22/pdfs/A05929-05933.pdf>>.

Ratifikační listiny Smlouvy o přátelství a spolupráci mezi Španělskem a Portugalskem, Sbirka zákonů (*Boletín Oficial del Estado*). Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW: <http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?coleccion=iberlex&id=1978/13831>.

Smlouva mezi Španělskem a Portugalskem o využití hydraulických zdrojů z 29. května 1968 (*Instrumento de ratificación del Convenio y Protocolo adicional entre España y Portugal para regular el uso y aprovechamiento hidraulico de los tramos internacionales de los rios Limia, Miño, Tajo, Guadiana y Chanza y sus afluentes, firmado en Madrid el 29 de mayo de 1968*). Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW: <<http://www.boe.es/boe/dias/1969/04/22/pdfs/A05929-05933.pdf>>.

Smlouva z Badajoz (*Tratado de Badajoz*). Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW: <http://es.wikisource.org/wiki/Tratado_de_Badajoz_%281801%29>.

Ústava Portugalské republiky 1976 (*Constituição da República Portuguesa*)

Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW:

<[http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constitui
cao/Pages/default.aspx](http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constitui
cao/Pages/default.aspx)>.

Ústava Španělského království 1978 (*Constitución Española*). Staženo dne 15.

2. 2011 z WWW: <[http://www.la-moncloa.es/NR/rdonlyres/79FF2885-
8DFA-4348-8450-04610A9267F0/0/constitucion_ES.pdf](http://www.la-moncloa.es/NR/rdonlyres/79FF2885-
8DFA-4348-8450-04610A9267F0/0/constitucion_ES.pdf)>.

Závěrečný akt Vídeňského kongresu (*Final act of the Cogress of Vienna*).

Staženo dne 15. 2. 2011 z WWW:

<[http://en.wikisource.org/wiki/Final_Act_of_the_Con
gress_of_Vienna/General_Treaty#ART.CV](http://en.wikisource.org/wiki/Final_Act_of_the_Con
gress_of_Vienna/General_Treaty#ART.CV)>.

4) Internetové zdroje

(datum poslední aktualizace 1. 5. 2011)

Databáze Ebscohost (*Ebscohost Online Research Databases*):

<http://ebshost.com/>

Databáze WikiSource: <http://es.wikisource.org/>

Deník El País (*El País*): <http://www.elpais.com/>

Deník el Periódico Extremadura (*el Periódico Extremadura*):

<http://www.elperiodicoextremadura.com/>

Deník Telegraph (Telegraph): <http://www.telegraph.co.uk>

Encyklopedie Wikipedie: <http://pt.wikipedia.org/>

Katalánská Univerzita Oberta (*Universitat Oberta de Catalunya*):

<http://www.uoc.edu/>

Oficiální stránky oblasti Badajoz: <http://www.dip-badajoz.es>

Oficiální stránky EU – Evropská komise: <http://ec.europa.eu/>

Oficiální stránky města Olivenza: <http://www.ayuntamientodeolivenza.com/>

Oficiální stránky Portugalské ambasády ve Španělském království:

<http://www.embajadaportugal-madrid.org>

Organizace spojených národů (OSN): <http://www.un.org/en/>

Petice Právní postavení Olivenzy („*O Estatuto Jurídico de Olivença*“):

<http://www.peticaopublica.com/PeticaoVer.aspx?pi=P2009N53>

Sdružení Além Guadiana: <http://www.alemguadiana.com/>

Severoatlantická aliance (NATO): <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>

Spolek přátel Olivenzy (*Grupo dos Amigos de Olivença*):

<http://www.olivenca.org/>

Ústřední zpravodajská služba CIA - World Factbook (*CIA World Factbook*):

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html>

Válečná historická encyklopedie (*Military History Encyclopedia*):

<http://www.historyofwar.org/>

Vláda Portugalské republiky (*Governo de Portugal*):

<http://www.portugal.gov.pt/>

Vláda Španělského království (*Gobierno de España*): <http://www.la-moncloa.es/>

9. Přílohy

Příloha č. 1 Mapa západní části regionu Extremadura

Zdroj: http://forum.valka.cz/attachments/12801/thumbs/badajoz_local.jpg

Příloha č. 2 Mapa vyznačující strategickou polohu regionu Olivenza vůči hlavním centrům

Zdroj: http://almez.pntic.mec.es/~jorb0000/web/entrada_files/mapaesp.gif

Příloha č. 3 Mapa zahrnující oblast Olivenzy do portugalského území

Zdroj: <http://portugal-livre.00freehost.com/portugal.gif>

Příloha č. 4 Oficiální vlajka a štít území Olivenza

10. Seznam zkratk

CIA – Ústřední zpravodajská služba (*Central Intelligence Agency*)

EU – Evropská Unie (*European Union*)

GAO - Skupina přátel Olivenza (*Grupo dos Amigos de Olivença*)

NATO – Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization*)

OSN – Organizace spojených národů (*United Nation Organization*)

PC – Karlistická strana (*Partido Carlista*)

PP – Lidová strana (*Partido Popular*)

PRU – Republikáni, Republikánská strana (*Partido Republicano Unitario*)

PS – Socialistická strana (*Partido Socialista*)

PSD – Sociálně-demokratická strana (*Partido Social Democrata*)

PSOE – Španělská socialistická dělnická strana (*Partido Socialista Obrero Español*)

SPO – Společnost pro Olivenzu (*Sociedade Pró- Olivença*)

UN – Národní unie (*União Nacional*)

11. Přiložené schválené teze

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

Teze bakalářské práce

na téma

Olivenza: sporná oblast portugalsko- španělských vztahů

Jméno: Eliška

Příjmení: Vyšatová

Ročník: 2. ročník

Akademický rok: 2009/2010

Konzultant: PhDr. Lada Šušlíková, PhD.

Datum odevzdání: 5.6. 2010

Souhlasím s vedením práce

1. Úvod

a) Vymezení tématu a odůvodnění jeho výběru

Má práce na téma Olivenza: sporná oblast portugalsko-španělských vztahů, by se měla věnovat problematice konfliktu těchto dvou států ohledně území tzv. Olivenzy. Olivenza či Olivenca⁷⁷ (španělsky *Olivenza*, portugalsky *Olivença*) je územím ležícím na Iberském poloostrově, na hranicích Španělského království a Portugalské republiky. V současnosti náleží k španělskému státu, rozkládá se v autonomním společenství Extremadura. Hlavním centrem oblasti Olivenza je stejnojmenné město.

Celé území zaujímá rozlohu 750 km², přičemž město Olivenza se svými 8.247 obyvateli tvoří převážnou část z 10.912 stálých obyvatel, kteří žijí ještě v sedmi okolních vesnicích, kterými jsou: San Francisco, San Rafael, Vila Real, San Domingos de Gusmão, San Bento da Contenda, San Jorge de Alor a Táliga⁷⁸.

První zmínka, která poukazuje jakýkoli nárok na daný region, spadá do konce 12. století a hovoří se v ní ve prospěch Portugalců; ve smlouvě z Alcanizes z konce 13. století pak nalezneme i písemné potvrzení tohoto stavu⁷⁹. V průběhu následujících staletí však probíhal boj o nadvládu, kdy se „držba“ tohoto území střídavě přesouvala mezi těmito dvěma zeměmi. V současné době není otázka pravomoci vládnutí nad územím *de iure* vyřešena, ovšem *de facto* je spravováno Španělským královstvím.

Dnes svůj nárok Španělské království *de iure* zakládá na faktu, že je stále platná smlouva z Badajoz z roku 1801, podle které byly také vytyčeny hranice regionu. To ovšem Portugalská republika odmítá a tvrdí, že smlouva z Badajoz byla zrušena v důsledku napoleonské invaze na portugalské území v roce 1807

⁷⁷V českém jazyce se vyskytují oba tvary pojmenování, ovšem Olivenza je frekventovanější.

⁷⁸http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

⁷⁹Tamtéž.

během války⁸⁰ na poloostrově. Zakládá pravdivost svého tvrzení na případě článku 105 Vídeňských smluv z roku 1815, podle které jsou hranice mezi dvěma státy v regionu Olivenza doposud určeny smlouvou z Alcanizes z roku 1297, a Španělské království se zavázalo území vrátit, což se ovšem nestalo⁸¹. Tento článek však Španělsko popírá v tom smyslu, že podle jeho pravidel nebyla a nemůže být odvolána smlouva z Badajoz, tudíž Portugalsko nemá nárok žádat navrácení daného území. Je faktem, že po Vídeňském kongresu Portugalsko nikdy nevzneslo formální požadavek na navrácení území, stejně tak ale nikdy neuznalo španělskou suverenitu nad regionem Olivenza.

Od roku 1986 jsou obě země součástí Evropské Unie, stejně tak jako sporný region, a mezi oběma demokratickými státy panují velmi dobré vztahy, čímž se z hlediska mezinárodní politiky otázka jeho statutu nemusí zdát tolik palčivá, což je ovšem v rozporu s postoji části obyvatel Olivenzy. Existuje totiž relevantní proportugalské hnutí prosazující ideu, že Olivenza je portugalské území ilegálně okupované Španělskem⁸².

Tento geopolitický spor, jeho průběh a zhodnocení příčin a následků současného stavu, bude hlavní náplní této práce. Vybrala jsem si toto téma z toho důvodu, že vedle britsko-španělského sporu o území Gibraltaru se jedná o nejvýznamnější konflikt o nadvládu nad územím, kterou můžeme pozorovat na Iberském poloostrově. Svou prací bych proto chtěla alespoň částečně přispět k přiblížení této problematiky v českém prostředí, ve které zatím není zpracovávána.

b) Metody práce, její cíle a formulace otázek

Z metodologického hlediska se bude jednat o jednopřípadovou studii (*intrinsic case studies*), kde použiji metodu rozboru procesu (*process tracing*) a idiografickou metodu.

⁸⁰ Tato válka, označovaná též jako tzv. poloostrovní, byla součástí napoleonských válek [http://www.historyofwar.org/articles/wars_peninsular.html].

⁸¹ http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

⁸² Viz např. http://www.olivenca.org/litigio_uk.htm

Cílem mé práce bude analýza příčin a následků sporů, které se odehrály v historii Olivenzy a dovedly region do současného postavení. První část práce by měla být věnována chronologickému rozboru historických událostí, který povede k lepší orientaci v kontextu při analýze stavu v posledním století, což je součástí druhé části práce. Budu se zabývat důvody, které aktéry děje vedly k určitému jednání a jaké následky z toho plynuly. A dále se budu zajímat o to, v čem přesně spočívá tento spor, zda jde pouze o vymezení hranic, nebo je toto území strategicky významné, či bohaté na přírodní zdroje. Další oblastí mého zkoumání bude fakt, že část obyvatel Olivenzy se považuje za Portugalce, za ilegálně okupovanou část Portugalské republiky a proč tomu tak podle jejich názoru je. Na tomto místě také rozeberu skutečnou demografickou strukturu tohoto území. V závěru zhodnotím situaci z hlediska současné právní stránky a také vývoj v poslední době, zda je tato otázka na Pyrenejském poloostrově i v 21. století stále aktuální.

Mezi hlavní otázky, které si například budu klást, patří následující. Jaké důvody měly zúčastněné země ke sporu o toto území? Které situace vedly protistranu k odvetným opatřením? Lze tuto situaci považovat pouze za vymezování hranic, nebo je to z důvodu strategického umístění či přírodního bohatství Olivenzy? Proč se obyvatelé Olivenzy považují za ilegálně okupované příslušníky Portugalské republiky a jaká je jejich skutečná demografická struktura? A v neposlední řadě – jaká je současná právní stránka sporu a novodobý vývoj? Je tato sporná otázka stále aktuální?

2. Předpokládaná osnova práce

1. Úvod

2. Území Olivenza

3. Vývoj sporů od počátků do pádů nedemokratických režimů ve Španělsku a Portugalsku

3. 1. Vývoj stavu do roku 1801

3. 2. Období 1801–1815
3. 3. Situace od Vídeňského kongresu do konce 2. světové války
3. 4. Vývoj od konce 2. světové války do pádů nedemokratických režimů v Portugalsku a Španělsku
4. Vývoj sporu v rámci demokratických uskupení Portugalska a Španělska
 4. 1. Dohody z přelomu 60. a 70. let
 4. 2. Odmítavý postoj Portugalska k uznání španělského nároku
 4. 3. Vývoj od 80. let 20. století do současnosti
5. Současný stav území Olivenza
 5. 1. Demografická struktura území Olivenzy
 5. 2. Postoj současných obyvatel území
 5. 3. Rozbor důvodů sporu (etnicita versus strategická oblast)
 5. 4. Právní stránka současného stavu
6. Závěr

3. Seznam literatury a zdrojů

Tento seznam je pouze předběžný a další zdroje budou doplněny v průběhu zpracování bakalářské práce.

1) Neperiodická literatura

BEEVOR, A. (2001). *The Spanish civil war*. Vyd. 2. New York: Penguin. 352 s. ISBN: 0141001488.

BELL, A. F. G. (2009). *Portuguese portraits*. Vyd. 2. LLC: BiblioLife. 170 s. ISBN: 1110892039.

BUTLER, G. G.; MACCOBY, S. (2003). *The Development of International Law*. Vyd. 2. New Jersey: The Lawbook exchange, ltd. 566 s. ISBN: 1-58477-215-8.

- CAJAL, M. (2003). *Ceuta, Melilla, Olivenza y Gibraltar: ¿dónde acaba España?*. Vyd. 1. Spain: Siglo XXI. 310 s. ISBN: 978-84-323-1138-3.
- CHAPMAN, T. (1998). *The Congress of Vienna: origins, processes and results*. Vyd. 1. London: Routledge. 110 s. ISBN: 0-415-17993-9.
- DIFFIE, B. W.; WINIUS, G. D. (1977). *Foundations of the Portuguese empire, 1415-1580*. Vyd. 2. USA: University of Minnesota. 533 s. ISBN: 0-8166-0782-6.
- FREY, L.; FREY, M. (1995). *The Treaties of the war of the Spanish Succession: an historical and critical dictionary*. Vyd. 1. USA: Greenwood Press. 576 s. ISBN: 0-313-27884-9.
- GALLAGHER, T. (1983). *Portugal: a twentieth-century interpretation*. Vyd. 1. Manchester: Manchester University Press. 278 s. ISBN: 0-7190-0876-X.
- ESDAILE, C. J. (2003). *The Peninsular War*. Vyd. 1. New York: Palgrave Macmillan. 587 s. ISBN: 1-4039-6231-6.
- JONES, M., MCKITTERICK, R. (2000). *The New Cambridge Medieval History: c. 1300-c. 1415*. Vyd. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 1142 s. ISBN: 0-521-36290-3.
- KRAMSCH, O. T.; HOOPER, B. (2004). *Cross – border governance in European Union*. Vyd. 1. Oxfordshire: Routledge. 179 s. ISBN 0-415-31541-7.
- MCALISTER, L. N. (1984). *Spain and Portugal in the New World, 1492-1700*, Svazek 3. Vyd. 3. USA: University of Minnesota. 585 s. ISBN: 0-8166-1216-1
- MCDONOGH, G. W. (2009). *Iberian Worlds*. New York: Vyd. 2. Routledge. 336 s. ISBN: 0-415-94771-5.

MOORE, N., WHELAN, Y. (2007). *Heritage, memory and the politics of identity: new perspectives on the cultural landscape*. Vyd. 1. USA: Ashgate Publishing Company. 153 s. ISBN: 978-0-7546-4008-0.

NICOLSON, H. (2000). *The Congress of Vienna: a study in allied unity: 1812-1822*. Vyd. 2. USA: First Grove Press Edition. 320 s. ISBN: 0-8021-3744-X.

STEPHENS, H. M. (2008). *Revolutionary Europe, 1789-1815*. Vyd. 1. Charleston: BiblioLife. 440 s. ISBN: 0559254385.

STROBEL, T. (2002). *A "Guerra das Laranjas" e a "Questão de Olivença" num contexto internacional*. Vyd. 1. Germany: GRIN Verlag. 32 s. ISBN: 978-3-640-15514-9.

2) Periodická literatura

BLACK, S. J. (1979). *Olivenza: An Iberian "Alsace-Lorraine*. The Americas. Vol. 35, Issue 4 (duben 1979). 527-537 s. ISSN: 00031615.

ROMAN - BUSTO, J.; FUSTER, V.; COLANTONIO, S.; ZULUAGA, P.; BLANCO, M. J.; GUARDADO-MOREIRA, M. J. (2010). *Mate choice in Olivenza: Influence of border change on spanish-portuguese lineages*. *Journal of Biosocial Science*. Cambridge, Vol. 42, Issue 1 (leden 2010). 129-140 s. ISSN: 00219320.

3) Prameny a ostatní zdroje

Listina o ratifikaci úmluvy Dodatkového protokolu mezi Španělskem a Portugalskem, Sbirka zákonů (*Boletín Oficial del Estado*):

<http://www.boe.es/boe/dias/1969/04/22/pdfs/A05929-05933.pdf>.

Ratifikační listiny Smlouvy o přátelství a spolupráci mezi Španělskem a Portugalskem, Sbirka zákonů (*Boletín Oficial del Estado*):

http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?coleccion=iberlex&id=1978/13831.

Ústava Portugalské republiky 1976 (*Constituição da República Portuguesa*)

Staženo dne 20. 4. 2010 z WWW:

<[http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constitui
cao/Pages/default.aspx](http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Portugal/SistemaPolitico/Constitui%20cao/Pages/default.aspx)>.

Ústava Španělska (*Constitución Española*). Staženo dne 20. 4. 2010 z WWW:

<[http://www.la-moncloa.es/NR/rdonlyres/79FF2885-8DFA-4348-8450-
04610A9267F0/0/constitucion_ES.pdf](http://www.la-moncloa.es/NR/rdonlyres/79FF2885-8DFA-4348-8450-04610A9267F0/0/constitucion_ES.pdf)>.

4) Internetové zdroje

(datum poslední aktualizace 12. 5. 2010)

Deník *El País*: <http://www.elpais.com/>

Deník *El Periódico Extremadura*: <http://www.elperiodicoextremadura.com/>

Deník *The Telegraph*: <http://www.telegraph.co.uk/>

Internetová databáze Ebscohost (*EBSCOhost databases and discovery*):

<http://search.ebscohost.com/>

Katalánská Univerzita Oberta (*Universitat Oberta de Catalunya*):

<http://www.uoc.edu/>

Spolek přátel Olivenzy (*Grupo dos Amigos de Olivença*):

<http://www.olivenca.org/index.htm>

Ústřední zpravodajská služba World Factbook (*CIA World Factbook*):

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html>

Válečná historická encyklopedie (*Military History Encyclopedia*):

http://www.historyofwar.org/articles/wars_peninsular.html

Vláda Španělského království (*Gobierno de España*): [http://www.la-](http://www.la-moncloa.es/IDIOMAS/9/index?idioma=9)

[moncloa.es/IDIOMAS/9/index?idioma=9](http://www.la-moncloa.es/IDIOMAS/9/index?idioma=9)

Vláda Portugalské republiky (*Governo de Portugal*):

<http://www.portugal.gov.pt/pt/GC17/Pages/Inicio.aspx>